

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Katolická teologická fakulta

Pavla FABIANOVÁ

ŽIVOT V TROJICI

Vývoj trinitární zkušenosti u svaté Terezie od Ježíše (1515-1582)

Vedoucí bakalářské práce: ThLic. Pavel Vojtěch Kohut

PRAHA 2006

Poděkování:

Hluboký dík patří především vedoucímu této bakalářské práce ThLic. Pavlu Kohutovi za oporu, trpělivost i přístup poskytující prostor a za odborné doprovázení mého psaní. Děkuji dále za čas i vstřícnost, kterou mi poskytnul, za veškeré cenné podněty a připomínky. Upřímný dík patří též mému manželovi a dětem za jejich trpělivost a všestrannou podporu.

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a v seznamu literatury uvedla veškeré informační zdroje, které jsem použila.

V Praze dne 18. září 2006

.....
Pavla Fabianová

Úvod	4
1. Etapy Tereziina duchovního rozvoje	6
1.1 Období spontánní modlitby (1515-1535)	6
1.1.1 Do smrti matky (1515-1528 ?)	6
1.1.2 Od smrti matky po vstup na Karmel (1528?-1535).....	7
1.2 Christocentrické období (1535-1562).....	8
1.2.1 „Terezie hledá Krista“- asketické úsilí svěřice (1535-1544)	9
1.2.2 Krize hledání (1544-1554).....	11
1.2.3 „Kristus hledá Terezii“- uvedení do mystického života (1554-1562).....	16
1.3 Trojiční období (1562-1582)	22
1.3.1 Období extatické modlitby (1562-1572)	22
1.3.2 Plnost mystického života (1572-1582)	23
2. Teologická analýza trojičních textů svaté Terezie	26
2.1 Texty z extatického období.....	26
2.1.1 Relace 16, 18, 24 a 25.....	28
2.1.2 Relace 33	31
2.2 Texty ze závěru života	34
2.2.1 Relace 6,3	34
2.2.2 Relace 57	34
2.3 Pokus o teologickou interpretaci	35
2.3.1 Kontext duchovního rozvoje	36
2.3.2 Paradigma trojiční mystické zkušenosti	38
3. Pastorační inspirace	40
Závěr	42
Seznam zkratk	43
Literatura	44

Úvod

Svatá Terezie od Ježíše byla geniální spisovatelkou, zakladatelkou, mystičkou. Především však byla a je učitelkou modlitby, jejímž prostřednictvím se tajemství víry člověka zvnitřňuje a vede k plnému rozvinutí křesťanského života. Terezii vedla vnitřní modlitba až k vrcholným zkušenostem přiblížení se Boží Trojici, ke vztahu k jednotlivým Osobám Trojice a k životu ve veliké intimnosti s Ní.

Terezie všechny kolem sebe, své spolusestry, své duchovní dcery, své přátele i dokonce své zpovědníky a duchovní vůdce vedla k vnitřní modlitbě. Lidé kolem ní byli motivováni k rozvoji svého modlitebního života, díky tomu, že byli v kontaktu s ní. Terezie přesvědčená svou zkušeností s modlitbou, snaží se lidi kolem sebe k modlitbě přivábit: „On ví, že nemám jiný úmysl než poslušně vyplnit příkaz a vábit duše k tak velikému dobru“ (Ž 18,8).

Každý z nás je povolán k životu Tvůrcem Hospodinem, který dává život, aby byl žit. Bez Tvůrce, bez Boha, bez Jeho blízkosti, bez modlitby a z ní vycházející živé křesťanské zkušenosti Boží přítomnosti a lásky, nemůžeme žít svůj život smysluplně, nemůžeme se setkat se sebou samými, nalézt hloubku své identity a její realizaci ve vztazích. Terezie našla Boha v Trojici a Boží Trojice našla ji. Proto jsem si vybrala za téma své bakalářské práce rozvoj Tereziiny trojiční zkušenosti. Hlavním úkolem je popsat rozvoj jejich zkušeností s Kristem a Otcem v Duchu svatém, Tereziiny zkušenosti s trojičním Bohem a jejich postupný rozvoj a na tomto základě hledat, v čem spočívá paradigma vývoje trojičního smyslu současného křesťana.

Z výše uvedeného vyplývá struktura mé práce. V první části se věnuji etapám duchovního rozvoje v Tereziině životě se zřetelem na její životní okolnosti a její hledání a otevírání se Boží milosti a postupnému přecházení do pasivního přijímání Božího působení v jejím životě. V druhé části věnuji pozornost trojičním textům světice, které se snažím analyzovat v souvislosti s učením dogmatické teologie. V závěru této části se pokouším o teologickou interpretaci duchovního rozvoje a na základě Tereziiných zkušeností se snažím vyvodit paradigma trojiční mystické zkušenosti.

Na konci práce uvádím pár postřehů pro pastorační realizaci vývoje křesťanského trojičního smyslu, což považuji v současnosti za velmi aktuální a důležité.

Hlavní zdroje pro mne byly české překlady Tereziiných děl a většinou anglicky psaná literatura. Jelikož neovládám španělštinu, velkou pomocí pro mne byly vydané i dosud nevydané materiály otce Vojtěcha od svaté Hedviky OCD, které mi autor poskytl.

Téma křesťanské a mystické trojiční zkušenosti je téma nesmírně širokého záběru a mnoha úhlů pohledů, myslím, že zatím velice málo vyčerpané a přesto dnes velmi aktuální. Přeji si, abych alespoň trochu přispěla k zřetelnosti křesťanské touhy po setkání s Oněmi Třemi, s Trojicí Božích Osob.

1. Etapy Tereziina duchovního rozvoje

Tereziin duchovní rozvoj bezprostředně souvisí s životními událostmi svěřice, s jejím životním příběhem. Přiblížení se tomuto jejímu příběhu a znalost jejích životních etap nás tak uvádí k bližšímu chápání či uchopování jejího díla i nauky. A naopak Tereziino dílo i její nauka věrně a bezprostředně zobrazuje vývoj a charakteristiku jejího duchovního života. Terezie klade ohromný důraz na cestu modlitby jako na prostředek přiblížení se Bohu a navázání a vývoje vztahu s Ním. Je to její ústřední motiv a cesta jejího života. V modlitbě dosahuje sjednocení s Bohem. Terezie se modlitbě věnuje velice houževnatě a usilovně, má velké zkušenosti, umí je rozpoznat, popsat a utřídit. Bůh si ji provádí různými stupni modlitby až k mystickému sjednocení s Ním, až ke zkušenosti stálého přebývání Terezie v Nejsvětější Trojici a Nejsvětější Trojice v Terezi.

Tereziin vývoj života vztahu s Bohem si můžeme rozdělit na tři období: první je **období spontánní modlitby (1515-1535)**, druhé můžeme nazvat **christocentrickým obdobím (1535-1562)** a **třetí období je období Trojiční (1562-1582)**. Tato tři období jsou téměř stejně dlouhá (vždy zhruba dvacet let) a všechna souvisí s jejím duchovním růstem. Terezie byla inteligentní, aktivní, vytrvalá a statečná, uměla využívat své přednosti (opravdovost, upřímnost, smysl pro realitu a rozlišování, intuici) a zapojit je do houževnatého hledání Boží vůle. Bůh se stal naplněním jejího života.

1.1 Období spontánní modlitby (1515-1535)

Období života v rodině dělí na dvě charakterově odlišná údobí těžká událost pro Terezii a samozřejmě pro celou rodinu – smrt Tereziiny matky. Nejdříve se budeme věnovat prvnímu údobí Tereziina dětství v úplné početné rodině, s oběma rodiči a mnoha sourozenci.

1.1.1 Do smrti matky (1515-1528 ?)

Terezie se narodila 28. března 1515. Byla pátým dítětem z dvanácti a druhou dcerou ze tří pana Alonsa Sancheze de Cepeda a paní Beatriz de Ahumada. Měla velice pěkné dětství. Přijímala víru a toužila po svatosti zcela spontánně. Spolu se svým o čtyři roky starším bratrem Rodrigem si čtou v životopisech svatých. *„Při pomýšlení na muka, jaká vytrpěli mučedníci pro Boha, se mi zdálo, že získáváme nějak lacino úděl, z něhož se jednoho dne budeme těšit, a velmi jsem toužila po tom, abych i já zemřela jako oni, ovšem ani ne tak*

z lásky k Bohu, jako abych už měla ona velká dobra, o nichž jsem se dočítala, že jsou v nebi“ (Ž 1,4).

Malou Terezii nadchli mučedníci a zatoužila se jim připodobnit. Jednoho dne se obě děti vydávají do „země Maurů“, aby tam položily život. Tehdy rodiče ani nevěděli, že děti utekly. Strýc Francisco Alvarez de Cepeda je potkal a přivedl nazpět. Terezie již jako malá byla *ženou činu*, jednání spojené s rozhodností pro danou věc bylo pro ni vždy typické.

Když děti neměly možnost zemřít pro Boha jako mučedníci, rozhodly se žít poustevnickým životem. K tomuto účelu si stavěly na zahradě malé poustevny. Ty se jim však neustále bořily, takže nemohly uspokojit svou touhu. *„Byli jsme velmi pohnuti, když jsme se dočítali, že odměny i tresty budoucího života jsou nezměrné...často jsme opakovali: Navždy! Navždy! Navždy! A tak se zalíbilo Pánu, že se mi ten dojem tak vryl, že už tehdy jsem pojala nejpevnější předsevzetí nikdy neopustit cestu pravdy“* (Ž 1,4). Tato vnitřní touha po pravdě Terezii nikdy neopustila. Spolu se sestřenicemi si hrávala na řeholnice a modlívala se s nimi často růženec. Modlitba se stala samozřejmou součástí jejích her.

Někdy ve dvanácti nebo třinácti letech (roku 1528?) Terezii zemřela matka a ona se uchyluje k Panně Marii a prosí ji, aby se od nynějška ona stala její matkou. *„Zdá se mi, že tato modlitba byla přijata příznivě, protože se mi pak nestalo, abych nebyla ihned vyslyšena v nějaké věci, v níž jsem se obrátila na tuto královskou Pannu. A nakonec mě přijala za svou“* (Ž 1,7).

Myšlenky na věčnost Terezii od dětství provázely a touha po věčných dobrech ji motivovala k jednání. Svou *eschatologickou* touhu (po krásách a dobrech nebe, které trvají navždy) vyjadřovala tím, že pro to něco dělala. Dětství Tereziino bylo prochnuto náboženským cítěním. Bůh, Panna Maria, věčnost, mučedníci, světcí, vztah okouzlení a obdivu k nim, to byl svět Tereziina dětství.

1.1.2 Od smrti matky po vstup na Karmel (1528?-1535)

Po smrti Tereziiny matky přicházejí do domu smutku příbuzní a přátelé. Společnost jedné příbuzné Terezii nesvědčí. Začíná nacházet zálibu v parádě, v přílišné péči o tělo, pořizuje si různá líčidla, voňavky, masti a více času tráví před zrcadlem než myšlenkami na Boha a na věčnost. Oblíbí si četbu rytířských románů a většinu dne i noci tráví s nimi. Svě srdce plní iluzemi o vztazích a marnostmi světských hodnot. Terezie sama zpětně vidí, jak neblaze to na ni působilo: *„Ty rozhovory mě tak změnil, že nezbylo nic z mé přirozené*

dobrotu a ctnosti, protože ona příbuzná a ještě jiná přítelkyně, kterou jsem často vyhledávala a jež byla stejně oddaná světské marnivosti, mi svěřovaly všechny své ubohosti“ (Ž 2,4).

Terezie se tajně schází se svým bratrancem a zamiluje se do něho. Otec to vidí a posílá ji do kláštera augustiniánek Panny Marie, Matky Božské milosti, kde byly vychovávány dívky jejího postavení. Terezie tam vstupuje s velkou nechutí, ale brzy se v klášteře cítí velmi šťastná. Znovu se v ní probouzí touha po Bohu a touha Boha milovat opravdu cele. *„Ohromný odpor, který jsem měla k životu v klášteře, pozvolna slábl, a když jsem náhodou zahlédla, jak některé řeholnici při modlitbě kanou slzy, nebo že je schopna nějakého ctnostného úkonu, zakoušela jsem svatou závist“ (Ž 3,2).* Terezie toužila po věčných věcech. Řešila nasměrování svého života buď do řeholního stavu či do manželství. Chtěla sloužit Bohu, jak chce On, ale přála si, aby se Bohu nelíbilo volat ji do řeholního stavu. Zároveň se bála i manželství, protože kdyby se příliš zabývala věcmi světa, pozapomněla by se snažit o věčnost, jak to již zakusila. Nakonec Terezie v klášteře onemocněla a odjela na venkov ke své sestře Marii a jejímu manželovi. Navštívila i svého zbožného strýce, vdovce, který se zabýval četbou knih, modlitbou, rozjímáním a dobrými skutky. Stále mluvil o Bohu a o marnostech světa. Požádal Terezii, aby mu předčítala listy svatého Jeronýma. Rozmluvy se strýcem i četba velice na Terezii zapůsobily. *„Díky strýcově dobré společnosti a tomu, co jsem četla a slychala, se do mé duše vtiskl blahodárný dojem. Pochopila jsem lépe pravdy, které mne zaujaly jako dítě, a to nicotnost věcí, marnost světa, rychlost s jakou všechno pomíjí a zvláště myšlenku, že bych šla do pekla, kdybych umřela v tom stavu. Ačkoliv jsem se ještě nerozhodla pro klášter, ujasňovalo se mi již, že by to byl lepší a bezpečnější stav, a tak jsem se krok za krokem odhodlávala oddat se mu“ (Ž 3,5).*

Nakonec se Terezie rozhodla vstoupit do kláštera Vtělení ke karmelitkám. Toto rozhodnutí bylo její odpovědí na Boží volání a Bůh ji k tomuto kroku uschoptil, i když byl motivován spíše obavou ze ztracení, než láskou k Pánu. *„Při odchodu z otcovského domu mě pronikla taková trýzeň, že si myslím, že ani při smrti nebudu zakoušet větší. Zdálo se mi, jako by se mi všechny kosti vykloubily kvůli násilí, jež jsem si musela učinit, neboť láska k Bohu ještě nepřemohla lpění na rodině. Byl to takový boj, že bez pomoci Pána by byla každá má úvaha neúčinná. On mi dal sílu, abych zvítězila nad sebou“ (Ž 4,1).*

1.2 Christocentrické období (1535-1562)

Tereziin život v klášteře a rozvoj jejího vztahu s Bohem charakterizuje hlavně vývoj jejího modlitebního života. První čas tohoto období (1535-1544) charakterizuje Tereziino

hledání Krista a zároveň hledání způsobu vnitřní modlitby. Terezie usiluje o přátelství s Kristem a hledá způsob, jak se Kristu přiblížit. Obsahem Tereziiny vnitřní modlitby je Ježíšův život a zpřítomnění Krista v jejím životě. V dalším úseku tohoto období (1544-1554) prožívá Terezie krizi v hledání Krista, dokonce opouští vnitřní modlitbu na 1-1,5 roku, po návratu k vnitřní modlitbě prožívá „trapné období“ stálého povstávání a padání. V třetím úseku tohoto období (1554-1562) Kristus sám hledá Terezii a postupně ji uvádí do mystického života.

1.2.1 „Terezie hledá Krista“- asketické úsilí svěřice (1535-1544)

Kláster Vtělení byl založen v den Tereziina křtu, jako by byl připraven právě pro ni. Tohle jistě Terezii napadlo, když tam vstupovala. Do hábitu byla oblečena ve svých jednadvaceti letech 2. listopadu 1536. Ale již v roce 1537 vážně onemocněla a když léčení nebylo účinné a nemoc se zhoršovala, otec Terezii odvezl do vesnice Becedas k jedné léčitelce. Klauzura totiž tehdy nebyla na Karmelu příliš přísná a Terezie mohla opustit klášter v doprovodu své příbuzné sestry Juany Suarez, která byla též řeholnicí v klášteře Vtělení. Celé toto období Tereziiny nemoci se vyznačuje jejím zápasem o modlitbu. Terezie doposud žila myšlenkami na Boha a na marnost a pomíjejícínost tohoto světa a na věčnost hlavně z hlediska touhy po krásách věčnosti. Vnitřní modlitba se v té době v ženských klášterech nepraktikovala. Sestry, které uměly číst, se modlily především breviář, ostatní se modlily otčenáše. Vnitřní modlitba se díky působení hlavně františkánů začínala posléze šířit mezi laiky.

Terezie toužila po Boží blízkosti, chtěla mluvit s Bohem a být s Ním, žít s Ním v blízkém vztahu. Začíná hledat Krista a snaží se k Němu nějak dostat. Když během nemoci navštívila svého strýce a přiznala těžkosti v modlitbě, strýc jí dal pojednání o usebrání: *Třetí abecedu* od františkána Františka z Osuny. V knize našla Terezie mnoho pomoci a dospěla k rozhodnutí následovat její modlitební návod. Pustila se do vnitřní modlitby. V Becedas při léčení se hodně modlila podle návodu: „*Pán mě začínal zahrnovat velkými milostmi; pozvedl mě až k modlitbě klidu a někdy i k modlitbě sjednocení. Já tehdy nechápala, co to je, ani jakou mají závratnou cenu.... Modlitba sjednocení trvala krátce: snad ani ne po dobu jednoho zdrávasu; zakoušela jsem tak úchvatné věci, že se mi zdálo, že mi svět leží pod nohama, i když mi ještě nebylo dvacet let*“ (Ž 4,7).

V této době boje o modlitbu a současné těžké nemoci a tvrdé léčby Terezii Bůh použil k obrácení kněze, který žil v hříchu. Touha po jeho záchraně ji vedla ještě více k modlitbě a

k důvěře v Pána. Terezie zářila Bohem a stále o něm mluvila. „Podle mého názoru, mužové pocítují náklonnost k ženám, na nichž vidí více ctnosti. (...) Zdá se mi, že Pán chtěl právě tímto prostředkem zachránit onoho kněze“ (Ž 5,6). Na Terezii toto Boží působení skrze ni mělo veliký vliv a hodně jí to pomohlo v jejím vlastním duchovním růstu. Její zdraví se však stále zhoršovalo. Otec ji odvezl domů. Měla ohromné bolesti. „Byla to nevýslovná útrapa. (...) V tomto stavu jsem setrvala téměř tři měsíce. Zdálo se to nemožné snášet tolik chorob naráz. (...) Četla jsem Jobovu historii v knize Moralia od sv. Řehoře, již mě Pán snad chtěl předem upozornit, abych všechno snášela s odevzdaností. Stále jsem na Něho myslela“ (Ž 5,8).

V srpnu na svátek Panny Marie roku 1540 se zdálo, že Terezie zemřela. Po čtyřech dnech se přece probudila, ale byla úplně ochrnutá. Na její vlastní prosbu ji dopravili zpět do kláštera Vtělení. Dalších osm měsíců se nemohla hýbat a v následujících třech letech byla částečně ochrnutá. Ležela na oddělení nemocných. Začala toužit po uzdravení, zvláště proto, aby mohla být při modlitbě sama. Na přímluvu svatého Josefa se z této těžké a dlouhé nemoci zázračně uzdravila.

Život v klášteře Vtělení v té době vnitřní modlitbě nenapomáhal. Šlo o život velmi světský. Nebyla tam úplná klauzura, ba dokonce to bylo vyhledávané místo pro schůzky různých šlechticů se sestrami, rovněž šlechtičkami. Zdá se, že Pán Terezii poslal v době nemoci a léčení pryč z kláštera, aby mohla zakusit vnitřní modlitbu a Jeho působení ve svém nitru. Nyní Terezie vstoupila do každodenního úsilí a intenzivního zápasu s prostředím, které modlitbě příliš nepřálo, a také se sebou samotnou, do zápasu o růst vztahu mezi Terezii a Ježíšem. Musela si ohlídat modlitbu sama, protože v klášteře Vtělení nebyla žádná pravidla pro osobní soukromou modlitbu. Vymezila si pravidelný čas a plnila, co si předsevzala. Odevzdala se modlitbě svým typickým „rozhodným rozhodnutím (*determinada determinación*)“ (C 21,2).

V létech 1535 až 1554 prožívala Terezie období plné neschopnosti a bezmoci, ale i občasných chvil pokojné vyrovnané mystické modlitby. Potýkala se s několika těžkostmi, které se stále stupňovaly. První oblast těžkostí vyplývala z její neschopnosti přemítat rozumem, představovat si dané věci a z její bezmoci nad vlastními myšlenkami, které ji působily mnoho obtíží. Terezie používala jako pomoc k usebrání četbu knih, neboť jí stále tékaly myšlenky. „Mnohdy mi stačilo jen otevřít knihu, někdy jsem četla jen trochu a jindy mnoho, podle milosti, jakou mi Pán dával“ (Ž 4,9). Terezie si neuměla představovat a myšlenky jí stále rozptylovaly. Své myšlenky připodobňuje k dotěrným a neklidným nočním můrám, které stále tékají sem a tam. Tyto těžkosti redukovaly její modlitbu na pouhé vzácné

momenty, které nedokázala prodloužit. Někdy se redukuje její setkávání s Pánem jen na četbu. „*Kdyby mi vzali knihu, myslím, že bych nedokázala vytrvat uprostřed tolika trápení a vyprahlosti. A tak to trvalo osmnáct let, v nichž jsem se neodvažovala rozjímat bez knihy, leč po svatém přijímání*“ (Ž 4,9). Jinde uvádí: „*Po mnoho let jsem víc toužila, aby už skončila hodina rozjímání a čekala jsem na bití hodin, než abych se zabývala užitečnými myšlenkami. Mnoho dní pak bych byla raději dělala nevím jak těžké pokání než se usebrala k modlitbě. Všichni říkají, že jsem velmi odvážná. Ukázalo se totiž nejednou, že mi Bůh dal více odvahy, než mívá žena, avšak já ji uplatňovala dost špatně. Nicméně ďábel a mé zvrácené náklonnosti vyvolaly ve mně takový odpor k modlitbě a zaplavoval mě takový smutek, sotva jsem vstoupila do oratoře, že jsem musela sebrat všechny své síly, abych se přemohla, a nakonec mi Pán pomohl. Avšak po těchto zápasech jsem zakoušela více radosti a klidu, než když mě to táhlo k modlitbě*“ (Ž 8,7).

1.2.2 Krize hledání (1544-1554)

Později Terezie objevila, že se její život neshoduje s její modlitbou. Při modlitbě vnímala jasně, jaká je a jaká by měla být. Viděla promarněný čas, jenž trávila v hovorně světským povídáním a nedobrá přátelství, která udržovala. Tyto rozpory mezi chvílemi modlitby a jejím životem byly pro Terezii bolestným a znepokojivým dilematem. „*Vedla jsem velmi ubohý život, protože modlitba mi dávala lépe vidět mé viny. Bůh mě volal na jednu stranu a já se honila za světem na druhou. Nacházela jsem uspokojení v Božích věcech a nedokázala se oprostít od světských.*“ (Ž 7,17). A o něco dále pokračuje: „*Když jsem se věnovala světským zábavám, pak mě celou tu dobu trápila myšlenka na to, co dlužím Bohu; když jsem však byla s Bohem, pak mě vytrhovaly světské náklonnosti. Byl to tak trýznivý boj, že nevím, jak jsem to dokázala snést jediný měsíc, neřku-li tolik let*“ (Ž 8,2).

Terezie nedokázala přizpůsobit svůj život tomu, co zakoušela v modlitbě a proto byla modlitba pro ni velmi bolestná a plná bojů. Uvěřila tomu, že nemůže pokračovat v dialogu s Bohem. Na rok a půl zanechává modlitby: „*Ďábel mi nemohl způsobit větší škodu než tím, že mě odváděl od modlitby pod záminkou pokory a skrze pocit, že jsem stejně ztracená. Byla jsem poslední mezi horšími a tak se mi zdálo rozumné, přizpůsobit se většině, spokojit se s předepsanými modlitbami, modlit se ústně a zanechat vnitřní modlitbu, protože nebylo spravedlivé, aby se důvěrně stýkala s Bohem ta, jež zasluhovala žít s démony a klamala lidi bezúhonností vnějšího chování*“ (Ž 7,1).

Příčinou krize modlitby byla lidská úvaha, že nemůže být před Bohem (v čase důvěrné modlitby) a zároveň Ho urážet svým životem. Terezie nedokázala uvěřit v opravdovost a

pravdivost takové modlitby. Proto ji v roce 1543 - 1544 opouští. Jeden a půl roku se nemodlila. „*V tomto na mně ďábel útočil děsivým způsobem. Hodně mě trýznila myšlenka, že je v tom málo pokory chtít se modlit, když jsem tak nedokonalá, jak jsem tehdy byla. (...) Můj Bože, jak velká je to slepota! Jak to dobře vyhmátne zrádce, že právě sem zaměřuje své útoky! Pro něho je ztracena duše, která vytrvá v modlitbě*“ (Ž 19,4). Terezie tedy rozpoznala tento svůj omyl. Později k tomu píše, že to byla pokora falešná (srv. Ž 30,9).

Odkrývá svou pýchu, kdy člověk chce být dokonalý sám před sebou i před Bohem: „*Hledala jsem prostředky k nápravě, pečlivě jsem je uplatňovala, ale nedokázala jsem se přesvědčit, že se toho příliš nedosáhne, neodložíme-li veškerou důvěru v sebe samé a nesložíme-li ji všechnu v Pána* (Ž 8,12). My často přenášíme své navyklé lidské způsoby chování do vztahu s Pánem a připisujeme takové způsoby také Jemu. Ale toto ve vztahu s Bohem neplatí.

Pro další Tereziin vývoj se stala velmi prozřetelnou následující událost: Terezie ošetřovala doma svého umírajícího otce a přitom si promluvila o modlitbě s jeho zpovědníkem, dominikánem P. Vincentem Barrónem. „*Řekl mi, že ji [= tj. vnitřní modlitbu] nesmím za žádných okolností zanechat, protože z ní pro mne vyvěrá jen dobro. Já se tedy k ní vrátila a už jsem ji nikdy nezanechala, i když jsem se nevyhýbala špatným příležitostem*“ (Ž 7,17).

Terezie tedy stále více hledá Krista. Zpřítomňuje si Pána Ježíše ve své duši nebo blízko sebe. Neuměla si představit Ježíšovu konkrétní podobu v obrazotvornosti. Nebyla schopna si představovat a nikdy to nedokázala. Jen si uvědomovala Jeho blízkost, Jeho přítomnost a setrvala v ní, jak to bylo možné. „*Všemožně jsem se snažila udržet v sobě Ježíše Krista, našeho Pána a naše dobro, a to byl můj způsob modlitby. Když jsem rozjímal o nějaké události z jeho života, vynakládala jsem hodně úsilí, abych si ji představila ve své duši*“ (Ž 4,7).

1.2.2.1 Evangelní scény ve vnitřní modlitbě

Chtěla být s Kristem teď a tady. Byla to jednoduchá a účinná cesta, i když Terezie byla stále vystavena těkání myšlenek a rozmarům představivosti. Před tímto se chránila četbou, zvláště výjevy z Evangelíí, které čerpala jen zprostředkovaně z knihy *Život Kristův* Ludolfa Saského a které jí pomáhaly přenést Ježíše z biblických míst do jejího vlastního života. Terezie měla oblíbené pasáže, které v ní vyvolávaly lásku a city. Byly to ty okamžiky Ježíšova života, ve kterých byl sám. Myslela si, že ji Ježíš snadněji přijme jako člověka, který potřebuje pomoc, když je sám a trpí.

Terezie pěstovala již od svého dětství pobývání s Ježíšem při Jeho modlitbě v Getsemanské zahradě. Scéna Ježíšovy modlitby v Getsemanské zahradě Terezii vždy oslovuje, má v ní zalíbení a věrně u ní setrvává i v letech krizí. Později v mystické modlitbě ji nověji objeví. „*Velmi ráda jsem konala modlitbu v Getsemanech, kde jsem dlela s Ním. Myslela jsem na Jeho pot a na Jeho utrpení, které tam snášel a toužila jsem po tom, abych mu stírala onen smrtelný pot. Když jsem si však připomněla své těžké hříchy, vzpomínám si, že jsem neměla odvahu. Zůstala jsem tak dlouho, dokud mi to dovolovaly mé myšlenky, které mě hodně vyrušovaly*“ (Ž 9,3).

Také Ježíšův rozhovor se Samaritánkou u Jakubovy studny ji velice oslovoval. „*Kolikrát jen jsem si vzpomněla na živou vodu, o které hovořil Pán samařské ženě! Velmi si vážím té evangelní události, a to už od dětství, takže aniž bych chápala, co žádám, prosívala jsem často Pána, aby mi dal živou vodu. Ve svém pokojíku jsem mívala obraz, který představoval Ježíše blízko studny a pod ním bylo napsáno: „ Domine da mihi aquam!“*“ (Ž 30,19).¹ Také prožívala scény ze života Marie Magdaleny a doporučela se často této slavné světicí, aby jí vyprosila odpuštění. Terezie se zmiňuje o řadě jiných témat z Bible. Například: Panna Marie u paty kříže (C 26,8), obrácení svatého Pavla (C 40,3), pláč svatého Petra po zapření Krista, tichost svatého Josefa a jeho služba Svaté rodině v Nazaretě (Ž 6,8), Jobovo utrpení a odevzdanost (Ž 5,8).²

Terezie neměla možnost číst Písmo svaté v rodné řeči, protože to bylo v její době zakázáno inkvizicí (toledským indexem roku 1551 a Valdésovým indexem roku 1559), a tak byla odkázána na liturgii a na parafráze biblických příběhů, například na již zmíněný *Život Kristův* Ludolfa Saského, který doporučovala i svým spolusestrám (Stanovy 2,7). Terezie milovala obrázky Krista a přistupovala k nim s něžnou touhou po Jeho přítomnosti: „*Když jsem ho nedokázala mít vrytého do paměti, jak jsem toužila, chtěla jsem mít na očích stále Jeho portrét a Jeho obraz*“ (Ž 22,4).

1.2.2.2 Vnitřní modlitba po svatém přijímání

Světiice velice intenzivně prožívala chvíle po svatém přijímání, kdy již nešlo o její představu nějakého tajemství ze života Ježíšova, ale o Jeho skutečnou přítomnost a ona se Mu snažila co nejvíce přiblížit. V *Cestě dokonalosti* píše o sobě ve třetí osobě: „*Pán jí dal tak živou víru, že když slýchala, jak si někteří přáli žít v dobách, kdy Pán byl na zemi, usmívala se*

¹ K tomuto tématu viz více VOJTĚCH OD SV. HEDVIKY OCD, *Pane dej mi vodu, Svatá Terezie od Ježíše a Samaritánka z Janova Evangelia (Jan 4,1-42)*, in: Karmel 2, 2003, s.16-20.

tomu, neboť se jí zdálo, že není po čem jiném dychtit, když má v Nejsvětější Svátosti téhož Krista. Dále vím o té osobě, že po několik let, kdy byla ještě velmi nedokonalá, se jí zdávalo, že ve chvíli přijímání viděla tělesnými očima, jak náš Pán sestupoval do její ubohé duše. Tehdy se snažila oživit víru a jak jen mohla, odlučovala se od vnějších věcí a uchylovala se s Pánem do své duše, kam Ho viděla sestupovat. Snažila se sebrat své smysly, aby pochopila tak veliké dobro; říkám, že se snažila je sebrat, aby předešla tomu, že by zabraňovaly duši to pochopit. Měla pocit, že je u nohou Pána, a jakoby Ho viděla tělesnými očima, plakávala jako Magdaléna ve farizeově domě. I když tehdy ještě neměla hluboce pociťovanou zbožnost, měla přesto dost víry, která jí dávala jistotu, že Pán je opravdu v její duši“ (C 34,6-7). Terezie byla vedena, jak je z těchto řádků zřejmé, hlubokou a živou vírou, která naplňovala její život i modlitbu.

1.2.2.3 Kristovo lidství v Tereziině způsobu vnitřní modlitby

Terezie se stále držela biblických motivů, v jejichž středu stojí *Kristovo lidství*. Ve své *Knize života* nabádá ve dvaadvacáté kapitole všechny, aby se Kristovu lidství nevzdalovali a neupínali se jen na Jeho Božství a zdůrazňuje, že Kristovo lidství je pro nás cestou a ne překážkou k dokonalejší kontemplaci: „*Ke Kristu jsem měla vždy velikou úctu. Bylo to jen v té době, že jsem přehlížela Jeho nejsvětější lidství, krátce předtím, než mi Pán udělil milost vytržení a vidění. Ten názor jsem zastávala jen krátce: stále jsem se vracela ke svému zvyku osvěžit se s tímto sladkým Pánem, zvláště po svatém přijímání*“ (Ž 22,4). A o kousek dále dodává: „*Proto, drahý pane, nechtějte hledat jinou cestu, ani kdybyste už byl na vrcholu kontemplace, neboť tu je člověk jist. Všechno dobré pochází od tohoto sladkého Pána. On nás poučí. Studujte Jeho život a nenajdete dokonalejší příklad. Po čem můžeme dychtit víc, máme-li tak oddaného přítele, který nás neopustí v dobách utrpení a neštěstí, jak to dělají přátelé z tohoto světa. Blažená duše, která Ho opravdu miluje a má stále s sebou! (...) Dokazuje to svatý František svými stigmaty a svatý Antonín s Ježíškem. Pro svatého Bernarda bylo lidství Krista rozkoší a podobně i pro svatou Kateřinu Sienskou a mnoho jiných, které znáte lépe než já*“ (Ž 22,7).

Terezie tak reaguje na některé autory své doby a upozorňuje na to, že chce-li člověk dosáhnout Boha a myslí-li si, že to půjde snadněji bez prostřednictví Ježíšova lidství, je v tom nedostatek pokory. Ježíš, Syn Boží, na sebe vzal naše lidství, aby se nám přiblížil, stal se jedním z nás, byl a je Emanuelem - Bohem s námi. Jeho lidství je naší branou k Božím tajemstvím (srv. Ž 22,6). Proto chtít jednat jako andělé, zatímco jsme na zemi, je ryzí

bláznovství (srv. Ž 22,10). Terezie se pevně drží Kristova lidství a Jeho lidství je ve středu jejího zájmu při rozjímání.

1.2.2.4 Tereziina vnitřní rozpolcenost a druhé obrácení

Terezie v této druhé etapě svého života, která byla protkána boji a zápasy, úsilím o modlitbu, krizemi, „duchovní schizofrenií“ a rozhodnutím Krista najít, dochází k stále hlubšímu poznávání své křehkosti a zároveň k přesvědčení, že Kristus může svou přítomností všechnu její křehkost, zraněnost a slabost spasit, může ji zachránit a uzdravit, uvést její život do rovnováhy.

Z Tereziina rozjímání o Kristu a příběhů z Evangelii, kdy Kristus má kolem sebe ženy, mluví s nimi a je k nim pozorný a jemnocitně jim projevuje svou přízeň, zastává se jich, vyplývá Tereziina hluboká vděčnost ke Kristu, který je na straně žen. Tereziina doba ženám příliš nepřeje ani v církvi.² Někteří teologové dokonce šíří názor, že žena je „nepodařený muž“ či „omyl přírody“. Ostatně, podobně jako jindy a jiným způsobem. I Terezie z Lisieux o více než tři sta let později projevuje lítost nad nespravedlivými postoji k ženám v církvi.

Celé toto období Tereziina života směřuje a ústí do jejího druhého obrácení. Terezie sama popisuje setkání se zbičovaným Ježíšem, které se událo v roce 1553 a které jí hluboce otřásl: *„Jednoho dne při příchodu na oratoř mé oči padly na sochu Ecce Homo, kterou tam postavili; opatřili ji pro jednu slavnost, jež se měla konat v klášteře. Znázorňovala našeho Pána pokrytého ranami; byla tak výrazná, že na mne hluboce zapůsobila, neboť živě představovala, kolik pro nás Ježíš vytrpěl: při pomyšlení na nevděčnost, jakou jsem odpovídala na ony rány, mne zachvátila taková bolest, že se mi zdálo, že mi pukne srdce. Vrhla jsem se k jeho nohám v záplavě slz a prosila jsem Ho, aby mi dal sílu už Ho víc neurazit“* (Ž 9,1). Terezie píše, že tato modlitba byla vyslyšena: *„Zdá se mi, že jsem Mu říkala, že nepovstanu, dokud mi neudělí, oč Ho prosím. Jistě mě musel vyslyšet, neboť od té doby jsem se hodně polepšila“* (Ž 9,3).

Dalším otřesem prošla začátkem roku 1554, kdy dostala a četla *Vyznání* svatého Augustina. „Terezie myslela, že poznává samu sebe v tomto muži, který tolik miloval svět, tolik musel bojovat, aby se od něho odpoutal, v tomto čtenáři románů, v tomto nestoudném hříšníkovi.“³ Když se dostala k jeho obrácení a četla o hlase, který slyšel v zahradě,

² Viz více VOJTĚCH OD SV. HEDVIKY OCD, *Ženský génius v tereziánském Karmelu*, in Salve: Ženy v církvi, 2005.

³ AUCLAIROVÁ, Marcelle: *Životopis Terezie z Avily*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000, s.85.

rozbušilo se jí srdce tak, jakoby Pán volal ji. Dlouho potom plakala. Tento druhý otřes Terezii definitivně obrátil a vysvobodil ze světských náklonností.

Změnu, která se s ní stala, vnímalo i její okolí. Její touha po Kristu a pobývání s Ním vzrůstala a také touha po odstranění všech špatných příležitostí. *„Odtud začíná nová kniha, chci říci nový život. Neboť život, který jsem dosud vylíčila, byl můj. Nyní žije ve mně Bůh.“* (Ž 23,1) Tereziina životní perspektiva se začíná obracet. Od této chvíle je to Kristus, který hledá Terezii. Začíná mystické období jejího života.

1.2.3 „Kristus hledá Terezii“- uvedení do mystického života (1554-1562)

Počátky Tereziina mystického života, jež spadají do roku 1554, se vyznačují kvalitativní změnou zkušenosti v modlitbě. Terezie zakouší živou přítomnost Krista, aniž by si musela pracně představovat Ježíše blízko sebe. Toto je pro ni rozhodující skutečnost. Po celou dobu svého dalšího života trvale zakouší blízkost Ježíšovy přítomnosti, stále nově. Je to podstatná změna modlitby a života v Boží přítomnosti. Terezie to sama popisuje takto: *„Prvotiny přízní, o nichž nyní začínám vyprávět, jsem dostala už jindy, i když jen na velmi krátkou dobu. Při modlitbě jsem se snažila být u Ježíšových nohou, jak jsem se už zmínila, a někdy uprostřed čtení jsem cítila, jak mne zaplavuje tak živý pocit Boží přítomnosti, že jsem nemohla vůbec pochybovat, že Bůh je ve mně a já v Něm“* (Ž 10,11).

Terezie se svou věrností modlitbě disponovala pro budoucí kontemplaci. Přesto je kontempace darem Božím, zcela nezávislým na schopnostech a snaze člověka, který je do kontempace uveden milostí, aniž ví jak a nemůže ji nijak ovlivnit. V životě Terezie se prohlubuje zakoušení této Boží přítomnosti. I když dále používá svůj způsob usebírání myšlenek, ví, že Ježíš je blízko. On je zde a ona to stále vnímá. A stále více objevuje přítomnost Boha. Nejprve si uvědomuje, že Bůh je všude kolem ní i v ní. Druhým objevem je uvědomění si, že Ježíš je přítomen nejen vedle ní, ale i v ní. A další novou postupně objevovanou skutečností je pro ni přebývání celé Nejsvětější Trojice v jejím nitru.

1.2.3.1 Postupné zjevování se Krista

Bůh se Terezii začal sdělovat novým způsobem. Uslyšela první Ježíšova slova: *„Jednoho dne při modlitbě hodinek (...) padla jsem na verš, který říká: ‚Pane jsi spravedlivý a spravedlivé je Tvé rozhodnutí‘ (Žl 119,137). Začala jsem uvažovat, jak je to pravdivé (...) A tehdy, když jsem uvažovala, proč tvá spravedlnost nedopřává tolika tvým věrným služebnicím projevy přízně a milosti, jež jsem dostávala já navzdory své nehodnosti, Tys mi odpověděl: ‚Služ mi a nemysli na nic jiného!‘ To bylo první slovo, které jsem od Tebe*

slyšela, i zůstala jsem celá zděšená“ (Ž 19,9). „Kontakt s Bohem nás ze začátku vždycky rozrušuje a mate. Kdykoliv se Bůh člověku odhalí, je první reakcí bázeň a zmatek.“⁴

V klášteře Vtělení v roce 1558 Bůh prokazuje Terezii milost prvního zcela náhlého vytržení, extaze. Sama o tom říká: *„Jednoho dne, když jsem dlela dlouho na modlitbách a prosila Pána, abych se mu mohla líbit, začala jsem se modlit hymnus (Veni creator). Během něho mne uchvátilo vytržení tak náhle, že jsem zůstala jako bez sebe. To bylo poprvé, co mi Bůh prokázal tuto milost, a nemohla jsem o ní vůbec pochybovat, neboť byla příliš zřejmá. Tehdy jsem vnímala tato slova: ‚Nechci, aby ses stýkala s lidmi, nýbrž pouze s anděly‘“ (Ž 24,5).*

V roce 1559, kdy vyšel seznam zakázaných knih, v němž figurovaly nejen skutečně heretické spisy, ale i zbožná díla velkých autorů a dokonce Písmo svaté v kastilštině, dochází v životě svěřence k zlomové události, kterou popisuje v Knize života: *„Když bylo zakázáno číst mnoho knih v lidové řeči, hodně mne to zamrzelo, neboť některé mi přinášely velké osvěžení, a neměla bych už co číst, protože ty dovolené byly latinské. Ale Pán mi řekl: ‚Netrap se, neboť já ti dám živou knihu‘. Tehdy jsem ještě neměla žádné vidění a nechápala jsem, co by mohla ta slova znamenat. Avšak za několik málo dní jsem to jasně pochopila, neboť jsem tolik přemýšlela a hloubala o tom, co jsem vídala, a Pán mě poučoval s takovou něhou a tolika různými způsoby, že jsem téměř neměla zapotřebí knih anebo jen málo. Tehdy jsem měla jen jedinou knihu, abych poznala pravdu, Boha. Požehnaná je ta kniha, jež zanechá tak dobře vryto, co se má číst a uskutečňovat, že to už nelze zapomenout!“ (Ž 26,5).* Touto živou knihou Terezie je Kristus, který se jí začíná postupně zjevovat.

První skutečné zjevení Kristovy přítomnosti prožívá vzápětí: *„O svátku slavného svatého Petra jsem viděla během modlitby, či lépe řečeno, cítila jsem, že Ježíš Kristus je blízko mne. Říkám to tak, protože jsem nic neviděla ani tělesnými očima ani očima duše. Chápala jsem však – aspoň tak se mi zdálo – že ke mně mluvil On. Protože jsem nevěděla, že lze mít podobná vidění, zachvátil mě náramný strach. A zpočátku jsem jen plakala, ačkoli později stačilo Jeho jediné slovo, aby mě ujistil a uklidnila jsem se a byla jsem spokojená jako obvykle, bez nejmenšího strachu. Zdálo se mi, že Ježíš Kristus šel vždy po mém boku, avšak neviděla jsem v jaké podobě, neboť to nebylo v obrazném vidění. Cítila jsem, že býval po mé pravé straně jako svědek všeho, co jsem konala. Když jsem nebyla velmi roztěkaná, pak nebylo chvíle usebranosti, abych Ho necítila vedle sebe“ (Ž 27,2).* Terezie najednou zakouší živě Kristovu přítomnost v sobě, ne jako pouhou představu, ale jako živou realitu. V Tereziině

⁴ STINISSEN, Wilfrid: *Cesta vnitřní modlitby*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1995, s.46.

životě roste počet i hloubka zjevení. Kristus se jí odkrývá postupně a ve své pedagogické moudrosti a ohleduplnosti k Tereziině lidské slabosti jí uvádí krok za krokem do mystického života: Napřed má Krista po boku, aniž by Ho viděla, pak vidí ruce: „*Jednoho dne během modlitby mi ráčil ukázat své ruce: byly tak krásné, že nevím, jak bych je popsala. Upadla jsem do velkého zmatku, jak se mi to stává vždy na počátku, když je v těchto nadpřirozených skutečnostech něco nového*“ (Ž 28,2), pak uzří Jeho tvář: „*Za několik dní nato jsem spatřila Jeho božskou tvář a byla jsem jí zcela uchválena*“ (ib.), pak celého Krista (zřejmě 25.ledna 1561 na svátek obrácení svatého Pavla): „*Nejsvětější lidství Ježíše Krista se mi zjevilo ve své úplnosti na svátek svatého Pavla během mše svaté. Měl takovou podobu, jak se obyčejně maluje jako zmrtvýchvstalý, avšak nesrovnatelně krásný a velebný, jak jsem to již podrobně popsala, když mi dal formální příkaz*“ (Ž 28,3). Pak se jí zjevuje v Jeho tajemstvích: „*Obyčejně se mi Pán ukazoval jako vzkříšený, stejně, i když se mi zjevoval ve svaté Hostii. Někdy ovšem, když mě chtěl povzbudit v mých souženích, ukazoval mi své rány, jindy na kříži, někdy v zahradě, jindy pod tíží kříže, zřídka s trnovou korunou; vždy podle mých potřeb, nebo jak to potřebovaly jiné osoby. Avšak i tehdy se Jeho tělo zjevovalo oslavené*“ (Ž 29,4). Sama Terezie nachází vysvětlení pro tuto postupnost: „*Nedokázala jsem si vysvětlit, proč se mi Pán ukazoval postupně, když mi pak měl dát milost vidět Ho celého. Pochopila jsem však, že tak postupoval, aby se přizpůsobil mé přirozené slabosti. Buď vždycky veleben!*“ (Ž 28,2)

1.2.3.2 Duchovní zásnuby

Sjednocení člověka s Bohem vystupuje ve snubní terminologii na křesťanském a biblickém pozadí Smlouvy jako sjednocení snoubenky se snoubencem. Tato snubní terminologie vzniká i díky svatému Janu z Kříže až po roce 1572.

V době kolem roku 1562 prožívá světice své duchovní zasnoubení s Kristem, kupodivu bez zvláštního vnějšího zážitku. Bohaté mystické milosti zakoušené v období po zásnubách ukazují různé způsoby, kterými snoubenec navštěvuje duši. Nicméně dokonalost mystické modlitby sama o sobě nevyžaduje nějaká zvláštní zjevení nadpřirozených skutečností, spíše působí, že tato zjevení jsou testována skrze experimentální poznání, které je dáno nevyjádřitelným vědomím Boha. Terezie radí, že bychom měli spíše... „*odevzdat se do Jeho rukou, aby se v nás uskutečňovala Jeho vůle a nemůžeme se mýlit, když s rozhodnou vůlí udržujeme v sobě tento postoj*“.⁵

⁵ HANEMAN, Mary Alphonsetta, *The Spirituality of st. Teresa of Avila*, Boston: Daughters of St. Paul, 1983, s.54, (vlastní překlad).

1.2.3.3 Založení kláštera svatého Josefa

Terezie je tedy nyní s Kristem stále a všude, i v hovorně, kde předtím trávila čas světským povídáním. Najednou pro ni přestává existovat světské a duchovní. Vnímá Ježíše všude a stále více se mu odevzdává. Přerušuje kontakty s vnějším světem. Přesto v klášteře Vtělení není vhodné prostředí pro rozvoj kontemplativního života. Tenhle klášter spíše připomíná rušné tržiště. Řeholnic je příliš mnoho a ještě se přidávají světské osoby. Řeholnic, kterým záleží na dodržování stanov, je menšina. Hluk světa tam proniká ze všech stran. Pár řeholnic napadne, jak by bylo krásné žít v malém klášteře, kde by byly vhodnější podmínky. Řehole se nezachovávala ve své původní přísnosti, nýbrž podle zmírňovací bully, jako ostatně v celém řádu. Byly tam ještě jiné překážky, kvůli nimž se mi zdál příliš zpohodlnělý. „*Jednoho dne jsem byla ve společnosti více osob, když tu jedna prohlásila, že by se mohl založit klášter, kdybychom chtěli žít jako „bosé“.* Ta věc dokonale odpovídala mým touhám a začala jsem o tom mluvit s mou přítelkyní, vdovou (...), nadchla se pro naše snahy a řekla, že se postará o renty pro budoucí klášter“ (Ž 32,10). Terezie chtěla založit na počátku jen jeden dům, aby sestry z Vtělení, které o to stály, mohly žít způsobem života, ke kterému se cítily být povolány. To znamená více mlčení, samoty, modlitby a sesterského společenství.

„*A hle, jednoho dne po svatém přijímání mi Pán rozhodně přikázal udělat všechno, aby se ten návrh uskutečnil. Ujistil mě, že klášter bude založen a že v něm bude nacházet zalíbení*“ (Ž 32,11). Na veřejnosti se zvedl proti tomu prudký odpor, přesto po dlouhé době zpovědník Terezii pověřil, aby se do věci pustila všemi silami, ale potají (srv. Ž 32,11). Terezie chtěla skrze reformu více žít životem sebezposvěcení a plnit co nejdokonaleji evangelijní rady a právě tím sloužit Církvi a jejímu apoštolskému rozměru. Církev v tehdejší době trpěla rozdělením v souvislosti s protestantismem. Terezie dostává z Říma povolení založit klášter. Po překonání mnoha překážek je klášter svatého Josefa v Avile 24. srpna 1562 založen. „*A tak byl zřízen v roce 1562 klášter našeho slavného otce svatého Josefa se všemi dovolenými a požadovanými formalitami*“ (Ž 36,5).

1.2.3.4 Paradigma rozvoje křesťanské modlitby

Svatá Terezie definuje modlitbu zcela prostě, z jejího pohledu to „*není nic jiného než důvěrné sdílení mezi dvěma přáteli; častý rozhovor mezi čtyřma očima s tím, o němž víme, že nás miluje.*“ (Ž 8, 5) Terezie často klade důraz na to, že v modlitbě není důležité mnoho myslet, ale mnoho milovat. Jasně zdůrazňuje afektivní prvek modlitby a trvá na pojmu lásky. Aby ujasnila dynamický charakter lásky, píše: „*Láska k Bohu nespočívá v slzách a oněch*

útěchách a něžnostech, po nichž člověk běžně touží a tolik se v nich kochá. Naopak, je to služba Bohu ve spravedlnosti, s pevnou vůlí a pokorou“ (Ž 11, 13).

Tereziánská modlitba je dialog, milující rozhovor s Bohem. V zásadě je afektivní. Ale reflexe nechybí, protože poznání vede lásku tím, že rodí v člověku přesvědčení, že Bůh ho miluje. Jelikož modlitba znamená milovat, vývoj modlitby současně způsobuje růst v lásce, což značí pokrok v duchovním životě. Stupně modlitby popsané Terezií odpovídají přímo rozvoji duchovního života. V Knize života Terezie vypočítává čtyři stupně modlitby: meditaci, modlitbu klidu, modlitbu spánku mohutností a modlitbu sjednocení. V Cestě k dokonalosti věnuje dvě kapitoly modlitbě usebrání. Ve svém nejzralejším díle v Hradu nitra Terezie neříká nic o modlitbě spánku mohutností, ale ke stupňům modlitby přidává mystické manželství, jako nejvyšší stupeň modlitby spojení, s kterým předtím neměla zkušenost. Konečně podle jejího učení můžeme stupně modlitby rozdělit do následujících čtyř obecných kategorií: rozjímavá modlitba, modlitba aktivního usebrání, modlitba klidu a různé druhy modlitby spojení.

1.2.3.5 Co je to křesťanská mystika

Terezie se ve svém životě zaměřila na hledání Boha, na život v Jeho přítomnosti a na sdílení svého života s Ním. Kristus byl pro ni řešením všech jejích problémů. V Evangelích se setkává s Kristem historickým, aby Ho pak mohla přenést do svého vlastního života. Takto chce Ježíš sdílet život s každým člověkem a být středem života každého křesťana. Zkušenostně vnímaný vstup Boha do Tereziina života byl pro ni kvalitativním zlomem. To se nazývá mystikou. To, v co věříme od počátku našeho křesťanského života, najednou člověk zřetelně zakouší a jasně vnímá, aniž by tím pro něj víra přestala být potřebnou. „V křesťanství je mystik je věřícím křesťanem. Tzn. je radikálně určován a usměřňován historickou ekonomikou spásy, jejíž definitivní a rozhodující ‚událostí‘ je Ježíš Nazaretský.(...) a nechává si od ní stanovit normu prostřednictvím inspirovaného slova (Písma svatého) a svátostného slavení v onom zvláštním dějinném společenství víry, jímž je církev.“⁶ Mystikou rozumíme rovinu či vyjádření náboženské zkušenosti, při níž je daný náboženský svět prožíván niterně a bezprostředně. Mystik „svou zkušeností vniká do objektivní křesťanské skutečnosti a přivlastňuje si ji: je to, anagogické‘ proniknutí Písma, čili tajemství. Je to zkušenost zážitku jednoty-společenství-přítomnosti s objektivní křesťanskou

⁶ MOIOLI, Giovanni: *Mystika křesťanská*, in: *Slovník spirituality*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999, s. 544.

skutečností. Je to její nové prožití a přijaté poznání. Mystik svou zkušenost přijímá, poznává a vyjadřuje.⁷ Svatá Terezie o tomto mluví jako o třech mystických milostech: „*Jedna věc je totiž přijmout od Boha milost, jiná pak poznat, že je to milost, a ještě jiná umět vyjádřit v čem spočívá*“ (Ž 17,5). Člověk víry a tedy i „křesťanský mystik má smysl pro Smlouvu: a tedy pro člověka (kterému je Smlouva zdarma nabídnuta, a je mu nabídnuta tak, jako se hříšníkovi nabízí milosrdenství); a má smysl pro Boha, Otce Pána Ježíše Krista, který miluje jako první a má iniciativu a který dal v Kristu člověku všechny dary a možnosti, aby s ním mohl mít společenství. Na Otci, který dal svého jediného Syna a který je s oslaveným Synem principem daru Ducha, závisí tedy skutečněné a prožité společenství; i ono, které je uskutečňováno a prožíváno „mysticky“. Mystik je tedy opravdu křesťanský, chápe-li že jeho zkušenost je milostí a milosrdenstvím, je-li si vědom, že on sám je hříšníkem, má-li tedy smysl pro díkůčinění, je-li poddajný pro svobodnou Boží iniciativu, ví-li, že potřebuje obnovu a odpuštění, prosebnou modlitbu a důvěryplnou naději.“⁸

Další vlastností křesťanské mystické zkušenosti je mystikovo vědomí relativní důležitosti jeho zkušenosti. A to nejen vzhledem k eschatologické situaci „vidění-společenství-přetvoření“, ale také ve vztahu ke křesťanské existenci „in statu viae“, ve stavu putování. Mystická zkušenost není podstatná, podstatná je láska, jen podle ní se měří dokonalost. Proto je důležité usilovat ne o mystický zážitek, ale o lásku (srv.1K13).

Do nevyslovitelnosti křesťanské zkušenosti nás uvádí tento komentář: „Cesta a zkušenost křesťanského mystika, třebaže jsou zakořeněné v křesťanské objektivitě a jí živené, jsou přesto stále nevyslovitelné. Řeklo by se, že je to nevyslovitelné zakoušení společenství s ‚Někým nesmírně Skutečným‘, který není neurčitý, protože se sám nechal zprostředkovat Kristovým tělem a tím, co z toho vyplývá.(...) v očích křesťanského mystika nejsou křesťanská objektivita a mystické zakoušení Skutečnosti dvě věci. Druhá totiž není jakýmsi doprovodem první. Naopak, existuje, i když ne vyčerpávajícím způsobem, v první.(...).Je jejím skutečným zprostředkováním, které k ní proto vnitřně náleží.(...)A křesťanská objektivita je průzračným zprostředkováním tohoto tajemství.“⁹

⁷ Srv. MOIOLI, Giovanni: *Mystika křesťanská*, in: *Slovník spirituality*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999, s. 544.

⁸ tamtéž

⁹ MOIOLI, Giovanni: *Mystika křesťanská*, in: *Slovník spirituality*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999, s. 545.

Co se týká vyjádření, když se křesťanský mystik pomalu prolamuje do nitra, nezanechává ani křesťanské objektivní mluvy, ale spíše jí znovu nalézá a používá, aby mohl vyjádřit, co prožívá, aby to vyložil a odůvodnil.

1.3 Trojiční období (1562-1582)

Terezii Kristus, její učitel, její pedagog, její přítel, v jehož blízké přítomnosti Terezie neustále přebývá a s nímž vykonává všechny své úkoly a povinnosti, ji přivádí do stále užšího společenství se svým Otcem v Duchu svatém, jehož principem jsou Otec i Syn a který toto společenství Trojice s člověkem umožňuje, utváří a je jediným osobním ‚Prostředím‘, ve kterém společenství Boží Trojice s člověkem může vzniknout a neustále se prohlubovat. Kristem, Božím i lidským synem, který je jediným Prostředníkem mezi Bohem a lidmi je tedy Terezie skrze Jeho lidství uváděna stále dál do tajemství přebývání člověka v Boží Trojici.

1.3.1 Období extatické modlitby (1562-1572)

Pro Terezii nastává období velice nesnadné a zároveň úchvatné, období plné mimořádných milostí, které často komplikují Terezii život v prostředí jak klášterním, tak u jejích zpovědníků a okolí. Toto období je zářmováno na počátku milostí probodení srdce a na konci duchovním sňatkem světice a probíhá v kontextu mnoha mimořádných mystických jevů jako jsou extáze, vytržení, levitace, lety ducha (viz Ž 29,5-11). Dostává se jí milosti probodení srdce: *„Bohu se líbilo, že mi vícekrát dopřál toto vidění: Spatřila jsem anděla po své levé straně (...) nebyl nijak veliký, spíše malý a velmi krásný: Jeho tvář žhnula, takže se zdálo, že je to jeden z oněch vznešených duchů, kteří se zcela stravují láskou; myslím, že se nazývají cherubové. (...) Onen cherubín držel v ruce dlouhé zlaté kopí, na jehož železném hrotu vyšlehával plamen, jak se mi zdálo. Měla jsem dojem, že mi jím vícekrát proklál srdce a strhl je hluboko do útrob; když pak kopí vytrhával, zdálo se mi, že mi je vyrve ven, ponechávaje mne ve výhni lásky. Mučivá palčivost rány byla tak živá, že se mi draly přes rty vzlyky, o nichž jsem se již zmínila, avšak zároveň tak sladká, že mi bránila toužit, aby skončila, a abych hledala nějaké jiné rozptýlení leč v Bohu. Ačkoliv to není fyzická bolest, nýbrž duchovní, zakouší to trochu i tělo, ba mnoho. Tehdy vládne mezi duší a Bohem něco jako úchvatně slastná idyla“* (Ž 29,13).

Tuto mimořádnou událost si Karmelský řád a všechny španělské diecéze připomínají 27. srpna zvláštním mešním formulářem a hodinkami, které jim udělil papež Benedikt XIII. roku 1726 (Ž 29,13).

První náznaky uvádění Terezie do trinitární zkušenosti se objevují v jejím životě v letech 1562-1565. Nejdříve se jí zjevuje Kristus v lůně Otce: „...*upadla jsem do tak velkého vytržení, jako kdyby má duše vyšla z těla: ovšem byla-li v těle, pak si to neuvědomovala. Viděla jsem nejsvětější Lidství uprostřed takové slávy, jako jsem dosud nikdy neviděla. Naprosto jasně a úchvatně jsem viděla Krista na Otcově hrudi, ale nedokážu říct jak, protože se mi zdálo, že jsem v přítomnosti božství, aniž bych co viděla. Byla jsem naplněna takovým úžasem a bez sebe, že jsem strávila několik dní, aniž bych se vzpamatovala. Zdálo se mi, že mám stále před sebou velebnost Božího Syna, i když ne jako tehdy, a viděla jsem ho zřetelně*“ (Ž 38,17).

Kristus s Terezií mluví a jednou Terezie slyší Kristovo slovo: „*Otec se s tebou těší a Duch svatý tě miluje*“ (?). Ježíš, Otec, Duch svatý: všichni tři a každý zvlášť má k Terezii svůj vztah. Vzápětí po těchto slovech zakouší Terezie svou první doslovně trinitární zkušenost. Je to v roce 1571 a Terezie tuto první i další rozvíjející se trinitární zkušenosti popisuje ve svých Duchovních Relacích, a to zvláště v 16, 18, 24, 25, 33, 6,3 a 57. Citace a pokus o jejich teologickou analýzu uvedu později.

1.3.2 Plnost mystického života (1572-1582)

Období plnosti křesťanského života pro Terezii začíná jejím duchovním sňatkem a pokračuje dalšími trojičnými milostmi až do smrti světice, nyní již většinou bez mimořádných mystických jevů . Mnohá tato vidění často souvisejí se slavením Eucharistie, která je „zdrojem a vrcholem celého křesťanského života“ (LG 11). Svůj duchovní sňatek prožívá světice v klášteře Vtělení 18.listopadu 1572. Terezie přistoupila ke svatému přijímání, kněz (svatý Jan od Kříže) jí podal rozpůlenou hostii. Terezie ráda přijímala velké hostie, i když věděla, že na tom nezáleží přítomnost Pána: „*Jeho Velebnost mi chtěla dát pochopit, že na tom nezáleží, a říkala mi tato slova: , Neměj strach, dcero! Nikdo nedokáže oddělit Tě ode mne!‘ Pak se mi ukázal v samém nitru mé duše v obrazném vidění,(...) natáhl ke mně svou ruku a říkal mi: ,Hleď na tento hřeb: je znamením, že ode dneška budeš mou nevěstou. Dosud jsi nezasluhovala tuto milost, ale od nynějška budeš pečovat o mou čest nejen proto, že jsem tvůj Bůh, tvůj Král a tvůj Stvořitel, nýbrž protože jsi má opravdová nevěsta. Má čest je tvá a tvoje je má*“ (R 35).

Vidění Trojice pokračují až do Tereziiny smrti. Nejsou to již vidění obrazná, ale intelektuální: „Obrazná vidění ustala. Zdá se mi však, že mám v mysli intelektuální vidění tří božských Osob a Lidství našeho Pána: zdá se mi, že tato milost je mnohem větší. Co se týká ostatních, zdá se mi, že nyní chápu, že pocházely od Boha, neboť disponovaly mou duši k tomu, aby vstoupila do stavu, který nyní zakouší“(R 6,3). Terezie zakouší pokoj a vědomí přítomnosti tří božských Osob stále. Její duše je plná pokoje a úžasného klidu (srv.R 6,7).

Ve *Vnitřním hradu* světice umisťuje zkušenost duše s Boží Trojicí až do sedmého příbytku: „*Když je uvedena do těchto příbytků, zjeví se jí v intelektuálním vidění tři Osoby nejsvětější Trojice, jako jakási velebná reprezentace pravdy, uprostřed žáru, který je podoben závratně rozžhavenému mraku, jenž se blíží k jejímu duchu. Tři Osoby je vidět odděleně a duše, již je dáno jakési úžasné chápání, poznává s naprostou jistotou, že všechny tři Osoby jsou jediné podstaty, jediná moc, jediná moudrost a jediný Bůh. Čemu věříme ve své víře, ona poznává téměř na vlastní oči, i když ne tělesnými ani duševními očima, neboť to není obrazné vidění. Tři Osoby se jí tu sdílejí, mluví s ní, a dávají jí pochopit slova, jimiž Pán vyjádřil v evangeliu, že On přichází do duše s Otcem a Duchem svatým a přebývá v ní, když ho miluje a zachovává jeho přikázání. Ach Bože, jaký je to rozdíl slyšet tato slova a věřit jim, proti pochopení té pravdy způsobem, jak jsem vyložila! Úžas duše den ze dne roste, neboť se jí zdá, že tři Božské osoby ji už neopouští. Vidí, jak přebývají v jejím nitru zmíněným způsobem, a prožívá jejich Božské společenství ve své nejintimnější části jakoby v bezedné hlubině, kterou nedokáže vyjádřit pro své nedostatečné vzdělání“ (7H 1,6-7).*

Vědomí ustavičné přítomnosti, i když charakter dokonalého zakoušení je přechodný, je stálé: „, že je v *Je nutno vědět, že vědomí této Boží přítomnosti není stále tak intenzivním tak jasné-jako když se poprvé projevilo, nebo když Pán ráčí znovu udělit tuto milost. Kdyby tomu tak bylo, bylo by nejen nemožné zabývat se něčím jiným, nýbrž i žít mezi lidmi. I když tedy nemá stále tak jasné světlo, nepřestává si uvědomovat, že je v této společnosti“*(7H 1,9).

1.3.2.1 Paradigma křesťanské mystiky

Mystik nachází naplnění ve sjednocení s Bohem. Mystik zůstává pasivní a je pozvedán samým Bohem a se stává plně otevřeným Boží vůli. Jednoduchost a nevýslovnost mystické

zkušenosti je to, co ji dělá neporovnatelnou k jakékoliv lidsky navozené kondici. A více, pravá mystika je vždy doprovázena vzrůstem morálních ctností a psychické zralosti a způsobuje obrácení...V třetí kapitole pátého příbytku v Hradu Nitra Terezie trvá na tom, že křesťan musí soustředit velkou část své pozornosti během celého svého života na praktické ctnosti, především na lásku - podstatu křesťanství. Křesťanské zacílení směřuje ke sjednocení s Bohem přivtělením do Mystického těla Kristova skrze křest a skrze sjednocení vůle člověka s Boží vůlí skrze povinnosti v životě. A více a stále se prohlubující spojení s Bohem skrze dynamismus posvěcující milosti a dary Ducha svatého vede k nejhlubšímu spojení s přebývajícím Trojicí Osob. Křesťanskému mystikovi se Bůh zjevuje ve Trojici. Terezie mluví živě o lidství Ježíšově s důrazem na Jeho lásku jako Osoby. Láska ke Kristu v Jeho lidství promítá celou Tereziinu nauku. Přibližování se lidství Ježíšovu v jejích spisech slouží k ujasnění jejích nadpřirozených a eschatologických pohledů. Kristus se svým lidstvím byl pro ni branou, která jí umožnila vstup do vyšší modlitby, včetně trinitárních zkušeností. Na rozdíl od většiny mystiků a teologů její doby, Terezie učila, že chodník vedoucí k plné kontemplaci musí vést lidstvím Ježíše Krista: *„Bůh touží, chceme-li Ho uspokojit a potěšit a obdržet Jeho velké laskavosti, abychom tak činili skrze nejsvětější Lidství Kristovo, ve kterém, on má své zalíbení... Musíme vstupovat skrze tuto bránu, toužíme-li, aby nám Jeho Velebnost ukázala skvělá tajemství. I když dosahujeme vrcholu kontemplace, nesmíme hledat jinou cestu, na této cestě jdete bezpečně“* (Ž 22, 6).

I pro nás platí totéž. Ani my dnes nemůžeme jít jinudy než skrze Krista, skrze Jeho nejsvětější lidství, které nás může dovést, zůstaneme-li vytrvalí, věrní a pokorní, až k zakoušení tajemství přebývání Boží trojice v našem nitru podobně jako to zakoušela svatá Terezie. Neboť Pán Sám říká: *„Já jsem ta cesta, pravda a život. Nikdo nepřichází k Otci než skrze mne. Kdybyste znali mne, znali byste i mého Otce. Nyní ho již znáte, neboť jste ho viděli.“* (J 14, 6-7).

2. Teologická analýza trojičních textů svaté Terezie

Celé Tereziino dílo vychází z jejího života a je s ním těsně spjato. Středem je Bůh, vztah s Ním, touha po Něm a po spojení s Ním. Toto Tereziino vytrvalé a neodvratné směřování k Bohu prostupuje celé její dílo. Je v nich silný osobní důraz, Terezie celá vstupuje do toho, co píše, a proto jsou její knihy velice živé, často také píše o sobě a tím spíše je v nich vnímána její přítomnost. Její díla mají proto důvěrný tón a vtahují čtenáře do vlastního obsahu knih, člověk se cítí osloven a osobně zainteresován tím spíše, že Terezie ho chce pro danou věc získat. Je zcela přesvědčena o dobru a užitečnosti toho, o čem píše, a proto do svých děl vkládá všechno, co má v sobě, aby čtenáře oslovila a zapálila. Používá k tomu kouzlo své přirozené osobnosti, již prozářené a proměňované Božím Duchem. Často se v textech obrací přímo k Bohu, hovoří s ním a vytváří tak ve svých dílech zcela bezprostřední modlitbu. Čtenář se stává přímým svědkem vztahu mezi Bohem a Terezií a spontánně se mu nabízí, aby se k tomuto vztahu připojil. Je tak jemně vtahován do jejich vzájemného kontaktu.

Svých trinitárních zkušeností se Terezie výslovně dotýká především v posledních kapitolách *Knihy života*, ve svých *Relacích* (viz *Nad Velepísni*)¹⁰ a v sedmých příbytcích *Hradu v nitru*¹¹. Pokusy o vyjádření svých mystických prožitků Terezie objevuje a uvědomuje si trojí mystickou milost: „...*Jedna věc je přijmout od Boha milost, jiná pak pochopit, jaká je to milost a dar a ještě jiná umět vyjádřit a dát pochopit (jiným), v čem spočívá...*“ (Ž 17,5)

2.1 Texty z extatického období

Terezie prochází vývojem vztahu s Kristem od svého počátečního úsilí udržet se v Jeho blízkosti přes období krize dál časem, kdy nemá ani Písmo ve své mateřštině, aby mohla rozjímat o Kristu v Evangeliiích. Ježíš sám se jí posléze dává a zjevuje jako Živá kniha (srv. Ž 26,5). Poté, co vstupuje do začátku mystického období, Kristus sám je přítomný v její blízkosti, stále přebývá s ní. Kdykoliv si Terezie vzpomene, vnímá ho po své pravé straně:

„O svátku slavného sv. Petra jsem viděla během modlitby, či lépe řečeno cítila jsem, že Ježíš Kristus je blízko mne. Říkám to tak, protože jsem nic neviděla ani tělesnými očima, ani očima duše. Chápala jsem však – aspoň se mi tak zdálo – že ke mně mluvil On.....Zdálo se mi, že Ježíš Kristus šel vždy po mém boku, avšak neviděla jsem v jaké podobě, neboť to

¹⁰ SV. TEREZIE OD JEŽÍŠE, *Nad Velepísni a jiné spisy*, Řím: Křesťanská akademie, 1988.

¹¹ SV. TEREZIE OD JEŽÍŠE, *Hrad v nitru*, Vimperk: Nakl. Tiskárny Vimperk, 1991.

nebylo v obrazném vidění. Cítila jsem, že býval po mé pravé straně jako svědek všeho, co jsem konala. Když jsem nebyla velmi roztěkaná, pak nebylo chvíle usebranosti, abych Ho necítila vedle sebe.“ (Ž 27,2)

Myšlenka spásitelského zprostředkování, která byla ve Starém Zákoně společná pro všechna mesiánská očekávání, dosahuje v Ježíši Kristu naplnění a nepřekonatelného vyvrcholení. To dokládá svatý Pavel tímto veršem: „Je totiž jeden Bůh a jeden prostředník mezi Bohem a lidmi, člověk Ježíš Kristus...(1Tm 2,5).¹² Ježíš Kristus, pravý Bůh a pravý člověk je tedy jediným prostředníkem mezi Bohem a člověkem, je cestou a branou k Otci v Duchu svatém a je také dveřmi, které se otevírají směrem k lidstvu. „Ježíšovo totální sebedarování je svátostí Božího sebedarování člověku, jehož pravzor se nalézá věčně v lůně imanentní Trojice. Díky reálnému znamení realizovanému Ukřižovaným se vnitrotřinitární Boží život nejen zjevuje, ale také vylévá do stvoření, které na něm smí mít podíl“¹³. Jestliže Terezie je v blízkosti Ježíše, On sám ji uvádí do tajemství Boží Trojice a připodobňuje ji sobě ve svém úkolu zpřístupnit Boha v Trojici lidem a lidi otevírat a uschopňovat pro přebývání Boží Trojice v jejich nitru.

Terezie postupně prožívá mnohá vidění Ježíše Krista v Jeho lidství (Ž 28,3) a v Jeho tajemstvích (Ž 29,4). Prožívá extatické období s velkým množstvím extází, vytržení, levitací a letů ducha (Ž 29,5-7) až k duchovnímu zasnoubení v roce 1562 (Ž 29,13) a k duchovnímu manželství v roce 1572 (R 35).

V *Knize Života* popisuje pouze první náznaky své trinitární zkušenosti při zjevení Krista v lůně Otce v roce 1562: „...upadla jsem do tak velkého vytržení, jako kdyby má duše vyšla z těla: ovšem byla-li v těle, pak si to neuvědomovala. Viděla jsem nejsvětější Lidství uprostřed takové slávy, jako jsem dosud nikdy neviděla. Naprosto jasně a úchvatně jsem viděla Krista na Otcově hrudi, ale nedokáži říci jak, protože se mi zdálo, že jsem v přítomnosti božství, aniž bych co viděla. Byla jsem naplněna takovým úžasem a bez sebe, že jsem strávila několik dní, aniž bych se vzpamatovala. Zdálo se mi, že mám stále před sebou velebnost Božího Syna, i když ne jako tehdy, a viděla jsem ho zřetelně“ (Ž 38,17)

Tato Tereziina počáteční zkušenost s Boží Trojicí se stále více prohlubuje a rozšiřuje, jak to popisuje v dalších knihách.

Po dokončení své *Knihy života* v roce 1565 je Terezie stále více zahrnována milostmi, které by nám zůstaly neznámé, kdyby sám Bůh nechtěl, aby o nich Terezie psala. Terezie

¹² srv. POSPÍŠIL, Ctirad V., *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, Řím: Křesťanská Akademie, 2002, s. 60.

¹³ POSPÍŠIL, Ctirad V., *Skripta – Dogmatická teologie*, s. 237.

psala z poslušnosti ke svým zpovědníkům. Někdy jí to přikázal sám Pán. V jedné *Relaci* jí Ježíš říká: „Dobře víš, že tu a tam k tobě hovořím. Neopomeň zapsat, co ti říkám, neboť má slova mohou prospět druhým, když už tobě ne.“ (R 53) *Relace* vznikaly z poznámek, kterými si krátce zapisovala důležitější projevy Boží přízně. Některé byly napsány jen na volných lístcích a jiné ve zvláštním sešitku. Později byly sebrány do jediného svazku a publikovány s názvem „*Duchovní relace*“ nebo „*Dodatky k životopisu*“.¹⁴

Relace jsou jakýmsi přirozeným doplněním Tereziiny *Knihy života*, neboť přinášejí další podrobnosti o tom, jak se Bůh Terezii sdílel. V první části jde o vlastní reflexi jejího duchovního života. Terezie posílala zapsané poznámky svým duchovním vůdcům, aby je seznámila s tím, co prožívá ve vztahu s Bohem. V druhé části jsou občasně záznamy a jednotlivá vyprávění o milostech, kterými ji Bůh zahrnoval. Vidění Nejsvětější Trojice, Ježíšovy pozornosti, Jeho slova poučení, Jeho povzbuzování, Tereziin duchovní sňatek a další projevy vynalézavé Boží lásky a péče o Terezii jsou obsahem těchto *Relací*.

Téměř všechny rukopisy *Relací* se ztratily. Zachovalo se však několik opisů, pravděpodobně pořizovaných podle originálů. Nejúplnější jsou opisy z Avily a z Toleda.¹⁵ Nejedná se zde pouze o střípky literárního a mystického díla. Projevuje se Tereziino mistrovství, autentická opravdovost, bezelstnost a prostota ve vyjadřování toho, co prožívá se svým Bohem. Je to kniha *intimní, mystická i charismatická* podobně jako *Knihy života*, vše je zde však v malých formách na malé ploše.

2.1.1 *Relace 16, 18, 24 a 25*

Relaci 16 napsala Terezie v klášteře svatého Josefa v Avile 29.května 1571: „*V úterý po Nanebevstoupení mi bylo zatěžko jít k svatému přijímání, protože můj duch byl tak roztěkaný, že jsem se nedokázala na nic soustředit. Během jedné modlitby jsem si začala stěžovat našemu Pánu na ubohost naší přirozenosti. A tu se začala má duše zaněcovat a zdálo se mi, že v sobě jasně vidím Nejsvětější Trojici, a to rozumovým viděním. Zjevila se mi v jisté podobě jako nějaký obraz pravdy, aby můj hrubý rozum pochopil, že je Bůh trojjediný. Zdálo se mi, že se představily v mé duši každá jednotlivě a hovořily ke mně společně. Říkaly mi, že od nynějška se zlepším ve třech věcech, a to díky pomoci, kterou mi každá z nich poskytne: v lásce, abych trpěla s radostí a zakoušela v sobě žár lásky.*

Když jsem v sobě viděla Nejsvětější Trojici zmíněným způsobem, pochopila jsem úryvek, kde Pán říká, že tři božské osoby přebývají v duši, jež je v milosti (...) Obraz tří osob

¹⁴ SV. TEREZIE OD JEŽIŠE, *Nad Velepísni a jiné spisy*, Řím: Křesťanská akademie, 1988

¹⁵ SV. TEREZIE OD JEŽIŠE, *Nad Velepísni a jiné spisy*, Řím: Křesťanská akademie, 1988, s. 107.

v jediném Bohu se vryl do mé duše tak živě, že se mi zdá nemožné nebýt v tak božském společenství stále usebraná, kdyby to tak dále trvalo“ (R 16). Světička poukazuje na text evangelia, kde Ježíš odpovídá Judovi : „Kdo mne miluje, bude zachovávat mé slovo, a můj Otec ho bude milovat; přijdeme k němu a učiníme si u něho příbytek“ (J 14,23). Tento verš z Janova Evangelia je pro Terezii a její duchovní život a tedy i pro její dílo podstatný, provází ji stále, neboť ona ho žije. Výslovně o něm mluví ještě v sedmém příbytku Hradu nitra a také v šesté Relaci. Boží blízkost, život přebývání v Otci, Synu a Duchu svatém je cílem, jehož dosažení je vlitým darem. Oni přicházejí, oni si činí příbytek, oni se stávají příbytkem pro duši. Z tohoto textu vychází Terezie a její „příbytky“ v Hradu nitra, ale také Jan od Kříže na začátku svého Živého plamene lásky.

Terezie se začíná nalézat v takovémto období stálé přítomnosti Boží Trojice, kterou si v čase usebrání živě uvědomuje a z které pochází její pokoj a naplnění láskou, kterou světička přetéká. Přítomnost Boží Trojice je evidentní podle ovoce Ducha svatého, kterým Terezie oplývá. Je to láska, radost, pokoj, trpělivost, laskavost, dobrota, věrnost, tichost a sebeovládání (Ga 5,22). O tomto ovoci Ducha, projevujícím se v jejím jednání, svědčí sestry z jejích klášterů.

Bůh Jediný a Trojjediný přichází, Otec, Syn i Duch svatý s ní hovoří. Potvrzují Ježíšova slova o lásce:… „můj Otec ho bude milovat“, slibují Terezii větší lásku a činí si v ní příbytek. Ježíš řekl: přijdeme k němu, tedy společně Otec se Synem ve vzájemném darování Ducha svatého k tomu, kdo ho miluje a kdo z lásky zachovává Jeho slovo. Terezie toto prožívá jako živou mystickou zkušenost, která ji vytrhuje z její roztěkanosti a neschopnosti se soustředit a plně ji usebírání pro přebývání a sdílení v tomto „božském společenství“, zcela ve shodě s již zmíněným citátem Písma.

Terezie zde vnímá odlišné osoby, ale jedinou, společnou řeč! Bůh je jeden, nezrozený, bez počátku, neproměnitelný, neměnný, není zplozen od jiného, nemá počátek v čase a ani nepřestane, je dobrý a spravedlivý. „Křesťanská víra věří v jednoho Boha a vyznává, že je jediný přirozeností, podstatou a bytostí.“¹⁶ Ve vyznání víry vyznáváme jednoho Boha ve třech osobách, Otce, Syna a Ducha svatého. Teologická trinitární reflexe svatého Augustina vychází z jediné Boží podstaty směrem k trojici osob. Boží přirozenost je od věčnosti a nezaměnitelně Trojicí Otce, Syna a Ducha svatého. Bůh se nám zjevuje jako Jediný ve Trojici Otce, Syna a Ducha svatého. V naprosté jednoduchosti a nesloženosti Boží přirozenosti je jediná možnost, jak najít rozlišení tří osob pomocí kategorie vztahu. Otec je Otcem, protože

¹⁶ Katechismus katolické církve, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s.67.

má Syna a Syn je Synem, protože má Otce. Jedná se o jména označující vztahy, Otec i Syn je věčný a neměnný. Tato jména se nevypovídají o podstatě, ale o vztahu, který není případkem, protože je neměnný.¹⁷

Boží Trojice má společnou řeč, protože má jediné vědění, chtění a jediné bytí. Později v Relaci 33 se Terezie více zabývá především tajemstvím tří osob.

Relaci 18 napsala Terezie v Medina del Campo 30.června 1571. Popisuje v ní, jak stále zakouší přítomnost Tří, ale protože je zvyklá na přítomnost samotného Ježíše Krista, neumí se v tom zorientovat: „*Protože jsem byla zvyklá na přítomnost samotného Ježíše Krista, zdálo se mi, že vidění tří Osob by mělo působit jaksi rušivě, i když jsem jasně chápala, že byly jediným Bohem. A dnes, zatímco jsem se obírala touto myšlenkou, Pán mi řekl, že jsem se mýlila, když jsem si myslela, že duchovní věci jsou jako tělesné: jsou docela jinačí a duše se může jimi nezměrně kochat*“ (R 18). Pro věřícího křesťana je zpočátku opravdu těžké skloubit víru a vztah s Trojicí s psychologickou potřebou jednoho subjektu, s nímž může rozmlouvat, ale jak Ježíšovo slovo Terezii naznačuje, časem tato nesnáze odpadá. Věci tělesné nutně omezují, protože jsou vždy buď a nebo, věci Boží, duchovní jsou plny Ducha, který proniká všechno a spojuje všechno. Věci duchovní se nevylučují navzájem

Ježíš v evangeliu na žádost, aby apoštolům ukázal Otce, odpovídá Filipovi: „...Kdo vidí mne, vidí Otce. Nevěříš, že já jsem v Otci a Otec je ve mně? Slova, která k vám mluvím, nemluvím sám od sebe; Otec, který ve mně přebývá, činí své skutky“ (J 14,9-10).

Ježíš, vtělené Boží Slovo, jeden z Trojice je stále v přítomnosti Otce a Ducha svatého. Každý osoba zvlášť a přece jedná vždy spolu prostřednictvím jediné Boží přirozenosti a jsou stále ve vztahové závislosti. Ježíš vždy přivádí k Otci, myslí na Otce, naplnit Otcovu vůli je Jeho životní touhou, dokonce se modlí za Otce v prvních prosbách modlitby, kterou nás naučil: Otče náš, posvět' se jméno Tvé, přijď království Tvé, buď vůle Tvá....a vždy se nechává vést Božím Duchem,... „v Něm je veškerá plnost Božství“ (Ko 2,9).

V této Relaci je zajímavé Boží doporučení Terezii, když vnímá slova: „*Nevynakládej tolik námahy, abys Mě uzavřela do sebe, ale snaž se uzavřít se do Mne*“ (R 18). Stálepřítomnou Boží Trojici vnímáme v sobě a zároveň sebe můžeme vnímat v oceánu přítomnosti Boží Trojice a nikterak se to nevylučuje. U svaté Terezie i u Jana od Kříže je zřejmá dynamika od „Trojice v nás“ k „my v Trojici“. Věřící křesťan postupně objevuje v sobě přítomnost, blízkost Ježíše a skrze Ježíšovu blízkost i přítomnost Otce a Ducha svatého v hlubině svého bytí (srdce). Posléze je stále dál veden vírou, nadějí a láskou -

¹⁷ srv. Sv. AUGUSTIN, *De Trinitate*, V, 2,3.

teologálními ctnostmi k objevování sebe v Boží přítomnosti, k prožívání sebe v přítomnosti Trojice a dokonce k přetvoření a sjednocení s Boží Trojicí, ke zbožštění. Můžeme to chápat také jako vztah dvou, kteří touží patřit jeden druhému. Boží Trojice se skrze Ježíše Krista nabízí a vydává člověku a posléze člověk touží se vydat a zcela patřit Bohu, Boží Trojici. O to také prosil Ježíš Otce: „Otče, chci, aby ti, které jsi mi dal, byli se mnou tam, kde jsem já, aby viděli mou slávu, kterou jsi mi dal...“ (J 17,24) a dále „aby všichni byli jedno; takovým způsobem jako jsi ty, Otče, ve mně a já v tobě, tak ať jsou oni jedno v nás“(J 17,20-21).

V Relaci 24, kterou Terezie napsala v témže roce 1571, se sdílí s rozumovým viděním „*duše v milosti, v níž jsem spatřila rozumovým viděním Nejsvětější Trojici, z jejíhož přebývání v té duši se jí dostalo takové moci, že převyšovala všechno na zemi*“.

V protikladu k tomuto vidí Terezie stav duše ve hříchu: „*naprosto bezmocná, jako nějaký člověk zcela zotročený a spoutaný, se zavázanýma očima, neschopen vidět, slyšet a chodit, ...ponořen do hustých temnot*“. V přítomnosti Boží Trojice může člověk všechno – všechnu sílu lze i ve vlastní slabosti a nedostatečnosti brát od Boha. To potvrzuje ono Pavlovské: „Všechno mohu v tom, který mi dává sílu“ (Flp 4,13).

Relaci 25 napsala Terezie v předvečer svátku svatého Šebastiána 19.ledna roku 1572 v klášteře Vtělení v Avile. Vidí sestupovat Matku Boží z nebe, posléze se její duše vrací k modlitbě, ve které se těší ze společnosti Boží Trojice a zdá se jí „*že osoba Otce mě přitáhla k sobě a říkala mi velmi sladká slova. Řekl mi mimo jiné, zatímco mi dával najevo, jak mě má rád: ,Dal jsem ti svého Syna, Duchu svatého a tuto Pannu. A co ty mi můžeš dát na oplátku?*“

Trojediný Bůh je od věčnosti sebedarováním Otce, Syna a Duchu svatého. Je tedy ideálem lidské dokonalosti, lidského sebedarování. Jedině trinitární Bůh může vyžadovat od člověka úplné sebedarování, protože sám v sobě je od věčnosti takovým sebedarováním.¹⁸

2.1.2 Relace 33

Tuto Relaci napsala světice v klášteře Vtělení v Avile 22.září 1572. Světice zde reflektuje svá různá vidění Boží Trojice, kdy vnímá její přítomnost někdy obrazným viděním skrze příměry či přirovnání, jindy rozumovým viděním. Uvažuje dále o dobovém zvyku malovat Trojici jako jedno tělo s třemi tvářemi, tedy o pojetí ‚nevzdělaných‘, kterým se zdá, že osoby Nejsvětější Trojice jsou všechny tři v jedné osobě, které je v protikladu k její zkušenosti. Světice to komentuje takto: „*To však nahání hrůzu, zdá se to nemožné, nikdo o*

¹⁸srv. POSPÍŠIL, Ctirad V., *Skripta – Dogmatická teologie*, s. 60.

tom nedokáže přemýšlet, protože to uvádí rozum ve zmatek, obává se o tom pochybovat a tak se ztrácejí mnohé zásluhy.“

Terezie vyjadřuje svou zkušenost s Boží Trojicí: *„Podle toho, co já viděla, jde o tři odlišné Osoby, které je možno vidět, s nimiž je možno jednotlivě mluvit: tuto pravdu dokazuje i skutečnost, (...) že jen Syn přišel, aby vzal na sebe lidské tělo.*

Tyto osoby se milují, všechno si vzájemně sdělují a znají se.

Je-li však každá sama o sobě, proč říkáme, že všechny tři mají jedinou podstatu?

Tomu věříme...

Tyto tři Osoby mají jedinou vůli, jedinou moc a jedinou autoritu, a proto jedna nemůže konat nic bez přispění ostatních. Vždyť všechno stvořené má jediného stvořitele. Mohl by Syn stvořit nějakého mravence bez Otce? Ne, vždyť oba spolu se svatým Duchem jsou pouze jedinou mocí a proto je jen jediný Všemohoucí a jediná Velebnost ve všech třech osobách.

Mohla by nějaká duše milovat Otce, aniž by milovala Syna a Ducha svatého? Ne. Kdo ctí jednoho, ctí všechny tři a kdo uráží jednoho, uráží všechny.

Mohl by existovat Otec bez Syna a Ducha svatého? Ne, protože tři osoby mají jedinou podstatu a nemohou se rozdělit, a proto, kde je jedna, tam jsou všechny tři.

A tedy jak to, že lze vidět tři osoby odděleně? Proč se vtělil pouze Syn a ne Otec či Duch svatý?

To jsem nepochopila, ale teologové to vědí dobře. Víím, že na úchvatném díle Vtělení se podíleli všechny tři, avšak jakým způsobem, o tom příliš nepřemýšlím, ihned se chytím pravdy, že Bůh je všemohoucí, který vykonal co chtěl, a vykoná co bude chtít“ (R 33).

O Bohu můžeme hovořit ze dvou vzájemně se doplňujících hledisek, jednak podle řádu jediné, naprosto jednoduché a nesložené Boží přirozenosti a jednak podle řádu vztahů mezi Otcem, Synem a Duchem svatým. Sv. Anselm z Aosty říká: *„V Bohu je všechno dokonalá jednota, pokud nenarazíme na opozici subsistujících vztahů.“*¹⁹

Vztahy v Bohu jsou reálně identické s jedinou Boží přirozeností. Otec je Bůh, Syn je Bůh, Duch svatý je Bůh. Nicméně tyto vztahy předpokládají protiklad, tedy i reálné rozlišení jednoho termínu vztahu od druhého. Rozlišujeme tedy vztahy otcovství, synovství a pasivní dýchání.

Teologie říká: *„ Otec věčně plodí Syna a vydechuje Ducha svatého, Syn je věčně plazen a vydechuje Ducha svatého, Duch svatý je věčně vydechován Otcem i Synem. Otec, Syn a Duch svatý jednají prostřednictvím jediné přirozenosti a stejně jako jsou neustále ve*

¹⁹ srv. „In Deo omnia sunt unum, ubi non obviat relationis oppositio.“, ANSELM Z AOSTY (1033-1109).

vzájemné vztahové závislosti, tak mají jediný společný, věčný a naprosto dokonalý úkon vědění, chtění a bytí, který je reálně identický s Boží přirozeností²⁰

Magisterium užívá pro označení Otce, Syna a Ducha svatého termínu osoba. Tento pojem je na tajemství Boží trojjedinosti aplikován pouze analogicky. My dnes identifikujeme pojem osoba se sebeuvědoměním, s centrem vědomí, se zkušeností svého já. V Bohu ale osoba neznamena centrum vědomí, v Bohu je jenom jediné vědomí, stejně jako jediné poznání a chtění. A lidská osoba je vždy individuální lidskou přirozeností, zatímco v Bohu jediná Boží přirozenost subsistuje trojím způsobem. Neadekvátní chápání tohoto pojmu by se mohlo stát příčinou nesprávného pochopení dogmatu o Boží trojjedinosti.²¹

Osoby v Bohu nejsou tedy oddělenými centry sebevědomí, ale jedná se o svébytné vnitrobožské vztahy, reálně navzájem odlišné a identické s jedinou Boží přirozeností. Osoba je jinému nepředatelná, Otec daruje Synu všechno, kromě toho, co jej činí Otcem. Otcovství, synovství a pasivní dýchání jsou jinému nepředatelné vlastnosti osoby a proto jsou základem rozlišení jednotlivých Božských osob. Nepředatelnost zde znamená také neopakovatelnost a zásadní originalitu.

Terezie pokládá otázku, proč se vtělil pouze Syn a ne Otec či Duch Svatý. K tomu se vyjádřil již svatý Tomáš Akvinský, podle něhož se mohl vtělit jak Otec, tak Syn nebo Duch svatý.²²

Ale Bůh jedná v souladu se svou moudrostí a proto vtělení Syna je nesporně nejvhodnějším způsobem spojení Boha s člověkem. Některé motivy pro tuto vhodnost jsou: Syn je obrazem Otce - má vztah ke stvořenému Božímu obrazu, který má být spasen. Ježíš je Synem Otce a Marie. Lidské synovství tedy odpovídá synovství v lůně Trojice. Vtělení Slova je vhodné také proto, že je cílem vtělení zjevit Boha a zprostředkovat jeho darování člověku a slovo je prostředkem komunikace.²³

Na díle vtělení se podle svědectví Písma podílely všechny tři osoby. Člověk poznává tajemství trojjediného Boha výhradně ze zjevení, v němž se mu Bůh zjevuje a daruje: „Zjevení tajemství Boží Trojice je jakoby výsostným pozváním do Božího soukromí a jedná se tedy o nevýslovný projev Boží lásky a nevýslovné vyvolení. Jedině s tímto vědomím, kdy se přibližujeme k Milovanému ‚s bázní, bosých nohou a po špičkách‘, jediné tak se srdci zasaženému Boží láskou odkrývá úchvatnost tajemství, které je základem naší lidské i křesťanské existence. Plnost prožívání trinitárního tajemství je dána těm, kdo na totální Boží

²⁰ SV. AUGUSTIN, *De Trinitate*, II 9.

²¹ srv. POSPÍŠIL, Ctirad V., *Skripta – Dogmatická teologie*, s. 84.

²² srv. SV. TOMÁŠ AKVINSKÝ, *Summa Theologie III*, q.3, a.5.

²³ srv. POSPÍŠIL, Ctirad V., *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, Řím: Křesťanská Akademie, 2002.

sebedarování odpoví totálním darováním sebe sama.²⁴ Terezie je jednou z těchto vyvolených, její vidění Boží Trojice se plně shoduje s Božím zjevením a teologickou reflexí církve od prvních koncilů až po dnešní dobu.

2.2 Texty ze závěru života

Relace z posledních let života světice jsou poznamenány odevzdaností a pokojem Tereziiny duše v klidném a jistém očekávání dne, kdy se na ní naplní Boží zaslíbení a Terezie bude zakoušet Boha. V této době se jí zdá, že již toto vlastní, asi tak jako...*“když někdo řádně sepsanou smlouvou dostal velký majetek, jehož vlastnictví se má ujmout až po nějakém čase a pak užívat jeho plody, a který proto až do té doby nemůže mít než jistotu, že je jeho majitelem.”* (R 6,1)

2.2.1 Relace 6,3

Tuto poslední Relaci napsala světice až v roce 1581 v Palencii, tedy již krátce před svou smrtí. Byla adresována mons.Alfonso Velasquezovi, biskupu z Osmy, který byl jejím dřívějším zpovědníkem. Originál této Relace je zachován a uložen v Madridu v klášteře bosých karmelitek u svaté Anny.

Opět i zde se objevuje její trinitární zkušenost, tyto zkušenosti s Trojicí pokračovaly až do smrti světice. Ve třetím odstavci (R 6,3) světice píše: *„ Obrazná vidění ustala. Zdá se mi však, že mám stále v mysli intelektuální vidění tří božských Osob a lidství našeho Pána: zdá se mi, že tato milost je mnohem větší. Co se týká ostatních, zdá se mi, že nyní chápu, že pocházely od Boha, neboť disponovaly mou duši k tomu, aby vstoupila do stavu, který nyní zakouší...Pochází-li tyto milosti od Boha, je nutno si jich ovšem velmi vážit.“*

Světice vnímá Boží přítomnost v intelektuálním vidění, a to Boží Trojici a lidství Ježíšovo. Toto vidění na rozdíl od obrazného není ve smyslech, i když také je usebírání a zasahuje celého člověka. Terezie si zpětně uvědomuje moudrost Božího vedení skrze obrazná vidění do tohoto stavu sjednocení a stálé přítomnosti a blízkosti Boží Trojice.

2.2.2 Relace 57

V této Relaci, která byla napsána v roce 1575, je Terezii ukázáno po svatém přijímání, že v duši přijímá tělo Krista sám Otec, neboť Božské Osoby jsou v nás a *„ Otcí se velmi líbí, když mu nabízíme jako dar jeho Syna, neboť tak mu dáváme možnost nacházet v Něm slast a*

²⁴ POSPÍŠIL, Ctirad V., *Skripta – Dogmatická teologie*, s. 76.

zalíbení i na zemi. V duši mám jen božství, ne lidství, proto je mu tento dar tak milý a vzácný, že nám jej oplácí nezměrnými projevy přízně.“

Je to objevná myšlenka, která vychází ze zkušenosti stálé přítomnosti Boží Trojice v duši, která je v milosti. Můžeme se opět odvolat na evangelijní text, který byl pro Terezii tak význačný: „...přijdeme k němu a učiníme si u něho přibyték“ (J14,23). Duše v milosti se stává božskou účastí na božské přirozenosti a je sídlem Boží Trojice. Otec se vždy potěší, když mu svatým přijímáním, kdy k nám Syn Boží přichází i se svým lidstvím, dáváme možnost setkat se se svým vtěleným Synem v našich srdcích na této zemi.

2.3 Pokus o teologickou interpretaci

Začnu skromnou otázkou: Kdy naposledy jsme slyšeli kázání o Boží Trojici?

Boží Trojice, základní tajemství křesťanské víry, dokonce střed naší křesťanské existence a tak málo se o něm mluví, natož aby nám teologické znalosti o Trojici byly v životě k něčemu. Proč se v církvi bojíme o Boží Trojici mluvit a nebo dokonce o ní nemáme co říci? Určitě tato skutečnost není v pořádku. Problém nespočívá v tom, že by teologie v minulosti o Trojici učila nepravdu, ale problémem je, či až donedávna bylo, že uspořádání učení o Trojici bylo pedagogicky nevhodné tak, že lidé nebyli schopni z tohoto trojičního tajemství žít. Z této skutečnosti si lze (bohužel z negativního dopadu) uvědomit jak dalece jsou teologická reflexe a duchovní život věřících propojeny.²⁵

Rahnerův Grundaxiom („Imanentní Trojice je Trojicí ekonomickou a naopak“) nastartoval obnovu trojiční teologie i v katolickém prostředí. Rahner v tomto Grundaxiomu uvažuje následovně: Když se Bůh zjevuje (ekonomická Trojice), podstatným způsobem vyjadřuje sám sebe, tedy to, jaký je sám v sobě (imanentní Trojice). Vyplývá z toho, že dějiny spásy jsou podstatně určující pro naši spásu, ale zároveň pro naše možnosti poznání Boha. Konkrétní události dějin spásy, zvláště vtělení, mají pak podstatný význam pro toto obojí. Znamená to, že mezi naší spásou a poznáním Boha, jaký je sám v sobě je vzájemný vztah. Naše znalost imanentní Trojice je ve všem podmíněna Trojicí ekonomickou.²⁶ Obnova trojiční teologie musí vzít za ruku obnovu trojiční spirituality, tedy obnovu života z trojičního tajemství a dále musí jít spolu. Proto je dnes tolik potřebné uvažovat o konkrétních vztazích křesťanů k jednotlivým božským Osobám. Dějiny spásy lidského křesťanského života směřují k zbožštění, k sjednocení s Boží Trojicí účastí na jejím životě, k zahrnutí do jejich vztahů, ke

²⁵ srv. VOJTĚCH OD SV. HEDVIKY OCD, *Žít životem Boha*, in: Salve, 2006.

²⁶ srv. RAHNER, Karl, *Der dreifaltige Gott als transcendenten Urgrund der Heilsgeschichte*“, in: *Mystérium Salutis II: Einsiedeln-Zürich-Köln*, 1967, s. 328.

zkušenosti společenství s Otcem a s Kristem, které působí Duch svatý. Poznávání tajemství Boha Otce v Ježíši Kristu skrze Ducha svatého, které je prezentováno životem v lásce je životem křesťanským, který Bible respektive Nový zákon zjevuje. Ono pavlovské „...nežiji již já, ale žije ve mně Kristus“ (Ga 2,20) se stává pro věřícího křesťana východiskem i cílem na cestě k Otci. V Novém Zákoně můžeme při Ježíšově křtu vnímat Ježíšovu modlitbu, která otvírá nebesa, zjevuje Otce a Syna a svolává Ducha svatého: „...otevřela se nebesa a spatřil Ducha Božího, jak sestupuje jako holubice a přichází na něho. A z nebe promluvil hlas: „Toto je můj milovaný Syn, jehož jsem si vyvolil““ (Mt 3,16-17). Totéž říká Otec o každém člověku, který se křtem stává adoptivním synem či dcerou nebeského Otce a zároveň se tím stává sourozencem Ježíše Krista. Zůstává s Ním a jde spolu s Ním k Otci v Duchu svatém do stále intimnějšího společenství Boží Trojice.

2.3.1 Kontext duchovního rozvoje

Chceme-li sledovat kontext duchovního rozvoje trinitární zkušenosti svaté Terezie, musíme vycházet zároveň ze života světice i z jejího literárního díla, které psala převážně ze svých vlastních zkušeností. U autorů duchovních spisů nelze jejich život a jejich nauku oddělovat, aniž bychom se vystavili nebezpečí mylné interpretace. Toto platí u svaté Terezie téměř beze zbytku, jelikož to, co ona předkládá obecnou formou je její vlastní zkušenost, ke které se ona často ve svých spisech ani nepřiznává ve své skromnosti.

Terezie skutečně oplývala mystickými zkušenostmi, které se rozvíjely od prvotních setkání s Kristem, kterého ona vyhledává a který se jí posléze ukazuje postupně napřed sám a zůstává nadále navždy s ní a Terezie si uvědomuje Jeho stálou přítomnost po svém pravém boku (viz Ž 27,2). Kristus ji pak sám uvádí do přítomnosti Boží Trojice. Kristus Ježíš sám a jeho život je paradigmatickým duchovním rozvoje jednotlivého člověka i církevního společenství. Jako Terezie prožívá svůj vztah chození, sjednocování, zasnoubení a duchovní sňatek s Kristem, aby On sám ji zprostředkoval společenství Otce a Ducha svatého, podobně každý křesťan je veden skrze Krista, s Kristem a v Kristu. Toto christocentrické období Terezie spadá do let 1535-1562. V posledních letech tohoto období světice dokončuje svoji *Knihu Života* (druhou redakci v roce 1565), jejímž ústředním tématem, které se vine celou knihou jako červená niť, je vnitřní modlitba, která je pro ni pěstováním přátelství s Kristem. Terezie používá pro stupně modlitby obraz čtyř způsobů zavlažování: 1. ruční čerpání ze studny, 2. použití rumpálu a kanálů, 3. vodu z proudící řeky či pramene a 4. je voda, která přichází z nebe, aby sama zalévala zahradu. Do druhého stupně světice zahrnuje modlitbu klidu a počátky mystické modlitby. V Hradu nitra se tato modlitba začíná objevovat

ve čtvrtých komnatách. Ve třetím stupni mluví o modlitbě spojení, kdy se prohlubuje pasivita duše a ona je spojena a naplněna Bohem, pouto s Bohem je velice silné. Objevuje se modlitba extatická s mnoha mimořádnými jevy, kterou v Hradu nitra světice dává do pátých a hlavně šestých příbytků. Další etapu jejího duchovního i lidského zrání bychom mohli nazvat christicko-teocentrickou, která má místo v letech 1562-1565. Je to etapa velkého sblížení s Kristem, který stále přebývá v Otci a Otec v něm. Kristus se zjevuje Terezii v lůně Otce (viz Ž 38,17). První náznaky uvádění do Trojice uvádí Terezie v Knize života až zcela na konci, tedy až v druhé redakci. Její trojiční perspektiva je zatím soustředěná stále více na Krista a na jeho vztah k Otci než na Ducha svatého. Trojiční zkušenost světice se dále rozvíjí a Terezie má častá vidění Ježíše Krista ve společnosti svého Otce a Ducha svatého, jak to popisuje ve svých Relacích, o kterých jsem psala dříve. Duch svatý se v jejích zkušenostech objevuje až jakoby v druhé linii. Syn vede k Otci, Otec a Syn se milují a jejich Láskou je Duch svatý. Další etapa vyloženě pneumatopatického rázu není v Tereziině životě ani díle nijak explicitně vyjádřena, nicméně z dalšího rozvoje jejího mystického života si dovoluji tvrdit, že takovouto zkušenostní etapou musela světice projít. Následnou etapu jejího života můžeme nazvat christicko-trinitární. Světice, zvyklá na stálou přítomnost Ježíše Krista má vidění tří Osob a to na ni působí poněkud nezvykle, má-li se obracet ke třem subjektům místo jednoho, ale Kristus jí ujišťuje sám, že se může touto skutečností „nezměrně kochat“ (R 18). Zdá se mi, že vnímání více subjektů v jednom Bohu působí určité psychologické potíže lidem i v dnešní době a proto je třeba lidi k tomu vést, aby pěstovali vztahy s jednotlivými Osobami trojice. Tato etapa v životě světice spadá do let 1562-72 a je obdobím extatické modlitby, kterou Terezie začíná uvádět v Hradu nitra v pátém a posléze hlavně šestém příbytku. Poslední trinitární období se vyznačuje plností trinitárního mystického života a spadá do let 1572-82. Vrcholem Tereziiny trinitární zkušenosti je stále větší intimita s Nejsvětější Trojicí, jak uvádí v sedmém příbytku Hradu nitra: *„...Zjeví se jí v intelektuálním vidění tři osoby Nejsvětější Trojice, jako jakási velebná reprezentace pravdy, uprostřed žáru, který je podoben závratně rozžhavenému mraku, jenž se blíží k jejímu duchu. Tři Osoby je vidět odděleně a duše, již je dáno jakési úžasné chápání, poznává s naprostou jistotou, že všechny tři osoby jsou jediné podstaty, jediná moc, jediná moudrost a jediný Bůh. Čemu věříme ve své víře, ona poznává na vlastní oči, když ne tělesnými ani duševními očima, neboť to není obrazné vidění. Tři osoby se jí tu sdílají, mluví s ní, a dávají jí pochopit slova, jimiž Pán vyjádřil v Evangelii, že On přichází do duše s Otcem a Duchem Svatým a přebývá v ní, když Ho miluje a zachovává Jeho přikázání. (Srv. J. 14, 23) ... Úžas duše den ze dne roste, neboť se jí zdá, že tři božské Osoby ji už*

neopouští. Vidí, jak přebývají v jejím nitru zmíněným způsobem, a prožívá jejich božské společenství ve své nejintimnější části jakoby v bezedné hlubině, kterou nedokáže vyjádřit pro své nedostatečné vzdělání“ (7H 1, 6- 7).

Tyto sedmé příbytky svědčí již o prožívání skutečného duchovního manželství, úplného sjednocení. Terezie se také zde zdráhá sdělit více, protože „druzí si budou myslet, že to znám ze zkušenosti“ (ib.) Ale je zde jasné, že světice ví ze zkušenosti, co znamená úplné sjednocení. V pátých a šestých příbytcích Hradu nitra Bůh sjednocuje duši se Sebou tak, že její normální vědomí je jí vzato. Kdežto zde duše ví, co se děje. Terezie má zde intelektuální vidění Trojice, kde uchopuje obojí, jednotu i rozlišení božských osob. A toto chápání není něco, co konkuruje normálnímu vnímání, ale přetrvává jako vědomí, které doprovází všední dny. Duše je v tomto stavu aktivní, nyní, když je sjednocena s Bohem, je proměněna a činí Jeho dílo. Terezie říká, že vědomí této přítomnosti Trojice není stále tak intenzivní, jasné, ale zůstává zde neotřesitelné přesvědčení, že je stále v této společnosti Tří osob.(srv.7H 1,9)

Zde bychom mohli uvést z evangelia událost Proměnění Páně, kde obdobně jako při Křtu, i zde protrhla Ježíšova modlitba nebesa a svolala Ducha svatého. Ježíš šel na horu Tábor se modlit, aby odpověděl na naléhavou potřebu mluvit s Otcem. A „když se modlil, nabyla jeho tvář nového vzhledu a jeho roucho bělostně zářilo“ (L 9,29). Ježíš září, Boží sláva na něm září jako jeho vlastní, protože „on je odlesk jeho božské slávy a výrazná podoba jeho podstaty“ (Žd 1,3) Ježíš zde zjevuje své božství a Otec zjevuje svého Syna: „ Toto je můj milovaný Syn, toho poslouvejte“(L 9,35). Otec nemiluje nikoho, jen toho, kdo se podobá Synu. Miluje svého Syna a každého, kdo se mu podobá; a Otec daruje sebe i Ducha svatého tomu, kdo miluje Syna, kterého tolik miluje.Všechna láska a život Nejsvětější Trojice procházejí touto cestou. Mezi věčným vnitrobožským životem, dějinami spásy a svátostným životem věřícího existuje hluboký vnitřní vztah.²⁷

2.3.2 Paradigma trojiční mystické zkušenosti

Bůh se člověku postupně zjevuje skrze Krista, s Kristem a v Kristu. On, Kristus je zároveň východiskem i cílem. On pravý Bůh a pravý člověk je cestou, která vede do nitra Boží Trojice. On musí být hledán člověkem a nalézán, aby se stalo zjevné, že Kristus první hledá člověka a dává se mu nalézat. On je aktivní a tvořivý ve vztahu s člověkem a Jeho láska je vynalézavá, budující a zároveň ohleduplná k originalitě každého člověka. Postupným zjevováním se Krista člověku nejprve prostřednictvím mentální modlitby s Písmem, zvláště

²⁷ srv.VOJTĚCH OD SV. HEDVIKY OCD, *Žít životem Boha*, in: Salve,2006.

s evangelií a pavlovskými listy, která mají kristologický a kristocentrický charakter, se v něm interiorizuje stále více chápání Kristova tajemství. Vlitou kontemplací, která je zvláštním způsobem poznání a lásky se člověk, kterému se tohoto daru dostává, je stále přetvářen a je k tomu přetvoření zároveň disponován očišťováním mnoha způsoby v mnoha rovinách svého lidství, aby byl schopen lásku přijímat a lásku dávat. A je osvěcován novým Božím světlem. Starý člověk v něm umírá a on se stává novým stvořením. „Nežije už on, ale žije v něm Kristus“ (srv. Ga 2,20). Toto přetvoření v nového člověka se děje kontemplací krásy Ježíše Krista, s kterým se mystik ztotožňuje (duchovní manželství) a žije ve vědomí svého přijetí za Boží dítě, je Božím synem či dcerou, člověkem, který nově objevuje Otce. Kristus se mu zjevuje ve společenství Otce v Duchu svatém. A k tomu, kdo Ho miluje, přicházejí Otec, Syn a Duch svatý a činí si v něm příbytek (srv. J 14,23). Svätý Jan od Kříže to komentuje: „A tomu se má rozumět tak, že mu dají, aby žil Božím životem a přebýval v Otci, Synu a Duchu svatém“.²⁸ A člověk žasne, neboť „je povolán nejen k životu ve vědomí Boží blízkosti (jak by mohlo být zužujícím způsobem chápáno přebývání Trojice v nás), nýbrž i k tomu, aby měl podíl na Božím životě a tak byl ‚Bohem skrze účast‘ (naše přebývání a náš život v Trojici).“²⁹

²⁸ SV. JAN OD KŘÍŽE, *Živý plamen lásky*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s.18.

²⁹ tamtéž

3. Pastorační inspirace

Každý křesťan není mystikem a tedy nemůže mít mystickou trojiční zkušenost (odhalení tajemství Trojice mystikovu vědomí), ale každý křesťan má či měl by mít trojiční smysl – „...trojiční duchovní optiku, kterou získává postupně duchovním osvojováním si tohoto tajemství poznávaného vírou prostřednictvím Písma a tradice. I křesťanský mystik je připraven k přijetí trojiční zkušenosti díky svému předcházejícímu trojičnímu smyslu (také následně svou mystickou trinitární zkušenost v jeho světle chápe a interpretuje). A křesťan-nemystik obohacuje a posiluje svůj vlastní trojiční smysl svědectvím mystické zkušenosti jiných věřících.“³⁰

Vhodnou metodou iniciace křesťana do tohoto společenství s Bohem a lidmi může být dnes metoda, která využívá psychologického účinku překvapení a počítá s účinností duchovní zkušenosti. Tento přístup dává napřed zakusit a pak teprve vysvětluje. To se v této době intelektualismu a zároveň hladu po zkušenosti jeví jako zvlášť působivé. Znamená to docenit zejména tři prvky: docenění znamení (gest, symbolů, slov), jež byly zakoušeny, interpretace ve světle Písma a otevřenost křesťanské angažovanosti v církvi jako projevu nového života v Kristu.³¹ Toto vše lze aplikovat v duchovní formaci a pedagogii zdůrazněním christocentrismu, který je otevřený trojičně a pneumatopaticky jako východiska do trojiční spirituality. K trojiční spiritualitě se dá vést více než kdekoliv jinde v oblasti duchovních cvičení a kurzů modlitby.³² Věřící jsou přiváděni k objevu, že jsou milováni Bohem a následně k ztotožnění této Lásky s Duchem svatým, který je Láskou mezi Otcem a Synem. Ve chvíli, kdy zatouží tuto lásku opětovat, začínají žít vědomě z vnitrotrojiční výměny lásky, kdy z obdarování Duchem nahlíží tajemství Trojice a vyznačují je navenek.

Chtěla bych zde zdůraznit ještě cestu krásy (via pulchritudinis), která činí člověka otevřeného k přijetí lásky a dobroty a tedy otevřeného k trojičnímu tajemství.

³⁰ VOJTĚCH OD SV. HEDVIKY OCD, *Žít životem Boha*, in: Salve, 2006.

³¹ srv. tamtéž

³² Vojtěch od sv. Hedviky OCD vypracoval kurz karmelitánské modlitby, který vychází ze zkušeností sv. Terezie a sv. Jana od Kříže. Tento kurz je aplikován jako šestidenní škola modlitby v prostředí karmelitánského kláštera a jako tři akademické semestrální kurzy na Katolické teologické fakultě Karlovy Univerzity.

Ve všech těchto aplikacích je nutné počítat především s Boží iniciativou a určujícím působením Ducha svatého. Otevřenost vedení a vanutí Ducha svatého musí provázet každé duchovní dílo. Vždyť „Duch vane, kam chce“ (Srv.J 3,8).³³

³³ VOJTĚCH OD SV. HEDVIKY OCD, *Žít životem Boha*, in: Salve, 2006.

Závěr

Naše světice Terezie od Ježíše byla především Boží přítelkyní, byla geniální spisovatelkou, byla jemnou a zároveň energickou ženou činu, byla matkou reformovaného Karmelu. V roce 1622 byla prohlášena za svatou a v roce 1970 za učitelku církve. A to vše proto, že celý svůj život postavila na modlitbě, tedy na vztahu k Bohu, ke Kristu, k Boží Trojici. Její vztah s Bohem procházel dynamickým rozvojem od jejích prvních krůčků hledání Boha v modlitbě až vrcholnému společenství s Boží Trojicí, jaké lze zakoušet zde na zemi. Zde přitom nejde a ani u naší světice nešlo především o “mimořádné” zážitky (extáze, vytržení, lety ducha apod.), které popisuje a které jsou reakcí slabosti lidského těla na milosti, které Bůh dává (srv. 6H 4,9) a tělo je není schopno snést. Záleží na citlivosti člověka, proto někdo extáze má a jiný nikoliv. Extatická modlitba nepatří k podstatě křesťanské mystiky. Podstatná pro křesťanskou mystickou zkušenost je vlitá kontemplace, tedy darovaný zvláštní způsob poznání a lásky, který přetváří člověka, aby se stal Božím účastí na Božím životě, jde o zahrnutí do vztahů Osob Trojice, o přebývání v Trojici, která Sama se rozhodla přebývat se syny a dcerami lidskými a dokonce je to Její radostí (srv. Zj 21,3) .

Na závěr si dovoluji uvést modlitbu blahoslavené Alžběty od Trojice:

„Mojí Tři, moje Všecko, má Blaženosti, nekonečná Samoto, Nesmírnosti, v níž se ztrácím, vám se vydávám jako kořist, ukryjte se ve mně, abych já se mohla ukrýt ve vás, v očekávání, že ve vašem světle uzřím hlubinu vaší vznešenosti.“

Seznam zkratek

Zkratky knih Písma svatého:

Používám zkratky podle českého ekumenického překladu, České biblické společnosti.

Zkratky děl svaté Terezie od Ježíše:

C = Cesta dokonalosti (v publikovaném českém překladu: Cesta k dokonalosti)

C 2,4 = 2. kapitola, 4. bod

H = Vnitřní hrad (v publikovaném českém překladu: Hrad v nitru)

1H 2,1 = 1. příbytky (v češtině: +. Komnaty), 2. kapitola, 1. bod

R = Relace (v publikovaném českém překladu: Nad Velepísni a jiné spisy)

Ž = Kniha života (způsob citování jako u C)

Tyto zkratky děl svaté Terezie od Ježíše používám většinou přímo v textu.

Zkratka díla svatého Jana od Kříže:

ŽP=Živý plamen lásky

Ostatní zkratky:

LG = Lumen gentium

srv. = Srovnej

Literatura

Prameny:

Obecné:

1. *Bible, Písmo svaté Starého a Nového zákona*, Český ekumenický překlad, Česká biblická společnost, 1993;

Vlastní:

2. SV. TEREZIE OD JEŽIŠE, *Hrad v nitru*, Vimperk: Nakl. Tiskárny Vimperk, 1991;
3. SV. TEREZIE OD JEŽIŠE, *Cesta k dokonalosti*, Vimperk: Nakl. Tiskárny Vimperk, 1991;
4. SV. TEREZIE OD JEŽIŠE, *Kniha o zakládání*, Vimperk: Nakl. Tiskárny Vimperk, 1991;
5. SV. TEREZIE OD JEŽIŠE, *Nad Velepísní a jiné spisy*, Řím: Křesťanská akademie, 1988;
6. SV. TEREZIE OD JEŽIŠE, *Život*, Vimperk: Nakl. Tiskárny Vimperk, 1991;

Sekundární literatura:

7. AUCLAIROVÁ, Marcelle, *Životopis Terezie z Avily*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, s.85;
8. CANTALAMESSA, Raniero, *Tajemství proměnění Páně*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005;
9. HANEMAN, Mary Alphonsetta, *The Spirituality of st. Teresa of Avila*, Boston: Daughters of St. Paul, 1983, s. 54, (vlastní překlad);
10. *Katechismus katolické církve*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001;
11. *Lumen gentium*, in: Dokumenty II. Vatikánského koncilu, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002;
12. MOIOLI, Giovanni, *Mystika křesťanská*, in: *Slovník spirituality*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999, s. 543-545;
13. PANIKKAR, Raimon, *Trojice. O mystické sounáležitosti mezi lidmi*, Brno: Cesta, 1998;
14. POSPÍŠIL, Ctirad V., *Bůh Otec a kenoze Syna*, in: Teologické Revue 71/2000/1-2;
15. POSPÍŠIL, Ctirad V., *Duch Svatý a kříž Ježíše z Nazareta*, in: *Comunio* 2, 1998/3;

16. POSPÍŠIL, Ctírad V., *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, Řím: Křesťanská Akademie, 2002;
17. POSPÍŠIL, Ctírad V., *Opomíjený Otec a zkompromitované otcovství*, in: Teologické texty, 10/1999, sešit 2, s.38 – 42;
18. POSPÍŠIL, Ctírad V., *Otec a kříž Ježíše z Nazareta*, in: Teologický sborník 1996/4;
19. POSPÍŠIL, Ctírad V., *Skripta – Dogmatická teologie*;
20. POSPÍŠIL, Ctírad V., *Trinitární paradigma implicitně přítomné v díle sv. Bonaventury a jeho využití*, in: Brno: CDK, 1999, s.75 – 109;
21. RAHNER, Karl, *Der dreifaltige Gott als transcendenten Urgrund der Heilsgeschichte*, in: *Mysterium Salutis II: Einsiedeln-Zürich-Köln*, 1967, s.328;
22. *Slovník spirituality*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999;
23. STINISSEN, Wilfrid, *Cesta vnitřní modlitby*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1995, s.46;
24. SVATÝ AUGUSTIN, *De Trinitate*;
25. SVATÝ JAN OD KŘÍŽE, *Živý plamen lásky*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001;
26. SVATÝ TOMÁŠ AKVINSKÝ, *Summa Theologie III*;
27. ŠPIDLÍK, Tomáš, *My v Trojici. Krátká trinitární esej*, Velehrad: Refugium, 2000;
28. VOJTĚCH OD SV. HEDVIKY OCD, *Pane dej mi vodu, Svatá Terezie od Ježíše a Samaritánka z Janova Evangelia (Jan 4,1-42)*, in: Karmel 2, 2003, s.16-20;
29. VOJTĚCH OD SV. HEDVIKY OCD, *Ženský génius v tereziánském Karmelu*, in *Salve: Ženy v církvi*, 2005;
30. VOJTĚCH OD SV. HEDVIKY OCD, *Žít životem Boha*, in: *Salve*, 2006;
31. VOJTĚCH OD SV. HEDVIKY OCD, *nepublikované materiály a přednášky*
32. WILLIAMS, Rowan, *Teresa of Avila*, London: Geoffrey Chapman, 1991;

Life in the Trinity – Development of the trinital experience at Saint Teresa from Jesus

Abstract

This bachelor thesis consists from three parts. The first one deals with periods of the spiritual development in her life. In the second part, I am trying to analyze theologically the trinital texts of our saint in the context of her spiritual development. From this, I further deduce a paradigm of the trinital mystical experience. In the last part I consider a pastoral application of the teresian trinital experience.

Key words: Saint Teresa from Jesus, spiritual development, mystical theology, companionship of Jesus, trinital experience, pastoral application

Statistika bakalářské práce Pavly Fabianové

Stránky – 47

Slova – 16 206

Znaky (bez mezer) - 85 162

Znaky (včetně mezer) 101 580

Odstavce – 302

Řádky - 1 411